

HARIDUSMINISTEERIUMI 1919 AASTA ARUANNE.

S i s u:

- I Juhatus.
- II Riigikoolinõunik.
- III Maahariduskogu.
- IV Haridusnõukogu.
- V Ministeeriumi kantselei.
- VI Kooliosakond.
- VII Kunsti- ja muinsusosakond.
- VIII Kutseharidusosakond.
- IX Majandusosakond.
- X Rahvaharidusosakond.
- XI Rahvussekretaärid.
- XII Ulevaade koolidest.

I J u h a t u s.

1. M i n i s t e r.

Haridusministriteks olid: Peeter Põld Eesti Vabariigi algusest kunni 28. novembrini 1918 a., Karl Luts 28. novembrist 1918 a. kunni 12. märtsini 1919 a., Harlād Laksberg 12. märtsist kunni 9. maini, Johan Kartau 9. maist kunni 19. novembrini ja Konstantin Treffner 19. novembrist alates.

Et Haridusminister Karl Luts Venemaal viibis ja sealt sõjapolude tagajärjel ära tulla ei saanud, täitis ministri kohuseid Töö-hoolekandeminister August Rei 28. novembrist kunni 20. jaanuarini ja sellest ajast kunni 12. märtsini juhtis ministeeriumi ministri abi Friedrich-Volrad Mikkelsaar.

2. M i n i s t r i a b i.

Ministri abi Friedrich-Volrad Mikkelsaar, ametis 22. novembrist 1918 a. alates, oli ühtlasi ka riigikoolinõunik (v.peat II punkt 1.).

II Riigikoolinõunik.

1. Seadusline alus. Riigikoolinõunik töötab Eesti-
maa koolivalitsuse ajutise korralduse §§ 7. ja 9. (Riigi
Teataja nr. 6 - 1918 a.) ja Ajutise Valitsuse 17. jaanuari
1919 a. otsuse (Riigi Teataja nr. 4-1919 a.) põhjal.
2. Koosseis. Aruande aastal oli ametis riigikoolinõunik
Friedrich-Volrad Mikkelsaar (ameti 22. novembrist 1918 a.),
kes ühtlasi oli ka ministri abi (v.peatükk I punkt 2.) Riigi-
koolinõuniku tehnilist tööd toimetab Ministeeriumi kantselei
kunni 1. augustini ja sellest ajast peale sekretär (asja-
ajaja) Adeele Madisson, kes 1. veebruarist kunni 1. augustini
töötas Ministeeriumi kantseleis kantseleiametnikuna arhiivi
korraldamise alal.
3. Koolide katsumine ja üldine üle-
vaade. Tähtsamal tööharul - õpeasutuste revideerimisel ja
õpetöö instrueerimisel - oli tegevus osalt takistatud selle-
pärast, et riigikoolinõunikka ainult üks ametis on ja, et tal
ministeeriumis ka veel teised ülesanded täita on. Selle peale
vaatamata on käidud koolides 139 korda, nendest
algkoolides 87 korda,

kõrgemais	"	15	"
keskkoolides		28	"
kutsekoolides		8	"

teistes haridusasutustes 1 kord, peale selle on käidud
peaaegu kõigis maakonna- ja linnakoolivalitsustes nende te-
gevust järelvaatamas ja juhatusi andmas. Katsumistel tuli
ilmsiks, et 41 kooli heade tagajärgedega töötavad, 85 kooli
enam-vähem rahuldavate, 13 kooli aga nõrkade tagajärgedega.
Üleüldse selgus aga koolide järelvaatamisel, et kooli tähtsam
uuendus Vabariigis - emakeelse õpetuse maksmapanek on oma
otstarbekohasust täiel ulatusel täidanud. Endises võõra-
keelses koolis lahutas õpilasi õpetajast kui ka õpeainest
arusaamatu keel. Õpilased viibisid koolis kui piinapaigas.
See asjaolu on järsku muutunud. Õpilase ja õpetaja vahelt
on nagu kuristik kadunud. Kool on tõesti rõõmsa elava töö
paigaks saanud. Kõik kartused, mida mõnelt poolt selle kohta

paista lasti, et järsk üleminek emakeele peale pärast aastate pikkust õppimist vene või saksa keeles, tõsiseid raskusi võib tekitada - räägiti, et õpilased "kõik" pidada "ümberõppima", et Eesti keel, kooliraamatud kooliolu nõuetele ei vastavat - kõik need kartused olid sootu asjatunud. Kool on - otse ümberpöörtult - kui paenajast vabastatud; emakeelele üleminek oli otse üllatavaks õpe- ning kasvatustöö kergenduseks. Raskusi sünnitas see üleminek küll mõnele õpetajale, kes liig mehaaniliseks oma õpeaine võõras keeles ettekandmisel muutunud oli. Emakeelse õpetuse maksmapanekuga teostus ka teine tähtis muudatus Eesti kooliskool läks omast rahvusest õpetajate kätte. See asjaolu aga ei ole vähese tähtsusega, sest ainult omast rahvusest õpetaja suudab õpilase hingeelust täiesti aru saada ja õpetus- ning kasvatustus- vahendid selle järele käsitusele võtta. Kooli seesmine elu muutus vabamates ka omapärasemates oludes kodusemaks; kool lähenes kodule ja ühiskonna elule. Noorsoo liit, noorsoo ajakirjad, õpilaste omavalitsus, rühmad, kohus... see kõik on uute olude paremaks saavutuseks. Opetajad on kõigi nende nähtustega kõige paremas "vahekorras". Usuõpetuse täitsa vabaks õpeaineks tunnistamine, vaimulikkude kõrvaldamine koolielu juhtimisest lahendas palju õige piinlikka ja keerulisi küsimusi. Kasvatusteadliselt asjatundmatu ja kitsarinnalik= sihilik vaimulikkude võimutarvitamine mõjus kooli ülesehitava töö peale kunni viimase ajani otse lagastavalt. Opetajad, kes vaimulikkude omavoli oma tegevuse juures kõige valusamini tunda said, ja ka õpilased hingavad selles mõttes nüüd juba rahulikult. Kaotas murde- ajajärgul kooli õpekavade ühtlus, sest uusi õpekavasid, muutunud oludele kohaseid, ei olnud võimalik kohe maksma panna..., vanu tarvitada oli aga paljudel kordadel täitsa võimata. Nii tuli õpetajail tihti õpeainet oma äranägemise ja võimise järele korraldada. Pealegi oli Vene koolipoliitika meile täitsa korra- ja süsteemilageda kooli pärandanud. Suureks õnnetuseks väike eeskavade puudumise aeg aga ei olnud mitte, sest kool tarvitas lühikese vaheaja kasulikult uue otsimiseks ja katsete tegemiseks ära. Kooliaasta pikendamisel on juba esimesel aastal ilmsiks tulnud, et seal, kus energiliselt tema teostamisele asuti, ta täitsa läbi viidav on ja rahva paremat tundmist sügavalt rahuldab, kuigi

mõned üksikud väga raskuste üle kaebada armastavad.

4. O p e k a v a d. Kooli ümberloomisel tõusis tarvidus uusi õpekavadeid välja töötada ja maksta panna. Selleks tuli kokku võtta kõik õpetajate, õp. organisatsioonide ja erikomisjonide ettepanekud õpekavade asjus, korraldada asjatundjate koolimeeste koosolekuid tunnikavade ja erikomisjonide koosolekuid - õpekavade harutamiseks, peale selle tarvitada eriteadlaste kaasabi õpekavadele enam-vähem lõpuliku kuju andmisel. Et uue algkooli ulatuse ja laadi kindlaksmääramine Asutavas Kogus viibis, siis ei saadud õpekavade valmistamise tööd lõpule viia ja tuli ajutiselt maksta panna ainult 7-me esimese õpeaasta õpekavad. Opekavad olid aruande aasta viimasel poolel juba peaaegu igalpool tarvilusel, väljaarvatud kohad, kus sõjaaja tehnilised raskused (paljundamine, trükkimine, kättesaatmine) nende tarvilusel võtmist aasta lõpuni takistasid.

5. O p i l a s t e e d a s i j ö u d m i s e h i n d a m i n e. Haridusnõukogu ülesandel tuli ette võtta õpilaste edasijõudmise hindamise uuendus ja välja töötada klassi päevaraamatu uus vorm. Õpilaste edasijõudmise hindamise kohta andis riigikoolinõunik 17 oktoobr.ringkirja № 7179, millega maksta pandi järgmine kord:

- a) õpilaste teadmiste hindamine sündigupõhjaliku tähelepanemise, aga mitte üksikute vastamiste või tööde järele;
- b) tööde hindamisel tuleb aluseks võtta väärtuslisi külgi, aga mitte niipalju puudusi ja vigade raskust;
- c) edasijõudmist tähendatakse sõnadega: "hea", "rahuldav", "nõrk".

Edasijõudmise hindamiste ja õpilaste koolitöö käigu ülesmärkimiseks tuli kavatseda iseäraline "Teateleht edasijõudmise kohta". "Teatelehe" esialgne kava saadeti koolivalitsuste kaudu kõigile koolitegelastele arvustamiseks; märkusi silmas pidades anti "Teatelehele" lõpulik kuju, ja riigikoolinõuniku 21 nov.ringkirja № 7213 juures saadeti ta koolivalitsustele tarvilusele võtmiseks võimaluse järele. Õige paljus kohtes on ta juba tarvilusele võetud (kus juures tema kasu selgelt ilmsiks tuli), teistes kohtes võetakse ta tarvilusele käesoleva aasta sügisel.

Klassi päevaraamatu uuendatud kuju võeti tarvilusele selle

järele, kui esialgne kava kõigis koolivalitsustes arvustusel oli olnud ja ta asjaliste märkuste järele ümbertöötati.

6. Koolinõunikude koosolekud. Riigikoolinõuniku juhatusel peeti aruande aastal üks maakonna- ja linnakoolinõunikude koosolek ära, kus peaaesjalikult õpekavade küsimust harutati. Et maakondades ja linnades veel õige vähe koolinõunikka ametis oli, siis ei olnud rohkema arvu koosolekute pidamine mitte võimalik.
7. Õperaamatud. Uutest ilmuvatest õperaamatutest teatas riigikoolinõunik maakonna- ja linnakoolinõunikukudele aegajaliste ringkirjadega. Peale selle tuli riigikoolinõunikul mitmeid õperaamatute käsikirju läbi vaadata ja autoritele nõu anda.
8. Kirjavahetus. Aruande aastal oli riigikoolinõuniku kirjavahetuse arv 275.

III Maahariduskogu (Riigihariduskogu)

1. Seadusline alus. Maahariduskogu põhjeneb Eestimaa ajutise koolivalitsuse korralduse §§ 5. ja 13-15 (Riigi Teataja nr.6 - 1918 a.). Maahariduskogu kutsutakse kokku üldiste juhtimõtete ülesseadmiseks haridustöö kohta terves riigis.
2. Koosolek. Aruande aastal peeti ära Maahariduskogu koosolek 22. ja 23. juunil. Maahariduskogu koosolekust võtsid osa 47 mitmesuguste asutuste ja seltside esitajat. Haridusministeerium kavatses Maahariduskogu aruande aasta alguseks kokku kutsuda ja selleks oli ta juba 1918 a. lõpul Maahariduskogu liikmeid valivaile asutustele ja seltsidele ette pandud oma esitajad ära valida, kuid sõjaolude pärast lükati Maahariduskogu kokkukutsumine kunni eelpool tähendatud ajani edasi. Maahariduskogu koosolekul arutati koolide tüüpidesse, koolivörku, õpe- ning tunnikavadesse ja koolivalitsuse korraldusesse puutuvaid küsimusi ja võeti vastu mitmesugused tähtsad kooliellu puutuvad otsused.

IV H a r i d u s n ö u k o g u.

1. S e a d u s l i n e a l u s. Haridusnõukogu seaduslikeks aluseks on Eestimaa koolivalitsuse ajutise korralduse §§ 5,11 ja 12 (Riigi Teataja nr.6-1918 a.).
2. U l e s a n d e d. Haridusnõukogule pannakse heaksarvamiseks ette järgmised asjad: a) teaduse ja kunsti edendamise küsimused; b) rahvaharidusesse puutuvate seaduste ja määruste kavad; c) ministeeriumi eelarve; d) ülemaalse tähtsusega koolide ja haridusasutuste asutamise kavatsused; e) õpejõudude ettevalmistamisesse, edasiharimisesse ja toetamisesse puutuvad küsimused; f) õpeabinõude ja koolikirjanduse soetamise ning toetamise asjad; g) maakonna- ja linnakoolivalitsuse asutuste tegevuse kohta käivad kaebtused ja protestid ja h) õpetajate lõpulikult ametist tagandamise asjad.
3. K o o s o l e k u d. Aruande aasta jooksul peeti ära 79 Haridusnõukogu koosolekut. Haridusnõukogus arutati peale punkt 2 nimetatud asjade veel palju muid tähtsamaid kooliellu puutuvaid küsimusi.
4. H a r i d u s n ö u k o g u s l ä b i v a a d a t u d s e a d u s t e j a m ä ä r u s t e e e l n ö u d. Haridusnõukogus vaadati läbi järgmised seaduste ja määruste eelnõud:
 - a) Opetajate palgaseadus (Asutava Kogu poolt 28.VIII.19 vastuvõetud, Riigi Teataja nr.60-1919 a.)
 - b) Teaduste asutuste põhikiri (Asutava Kogu poolt 27.V.20 vastuvõetud, Riigi Teataja nr.87/88-1920 a.)
 - b) Kohaliku ja maakoolivalitsuse (maakonna- või linnakoolivalitsuse) korraldus.
 - d) Opetajate puhkepalga (paljuki, pensiooni) seaduse põhimõtted.
 - e) Haridusministeeriumi korralduse kava.
 - f) Määrus koolikohustuse laiendamise kohta 1919!20 õpeaastal (Asutava kogu poolt 19.sept.1919 a.vastuvõetud, Riigi Teataja nr.70-1919 a.).
 - g) Maakonna- ja linnakoolinõunikkude kohta käiva määruse eelnõu (Asutava Kogu seadusandlise delegatsiooni poolt 5.III.20. vastuvõetud, Riigi Teataja nr.39/40).
 - h) Ministeeriumi eelarve.
 - i) Algkooli seaduse eelnõu.

- j) Määruse kava lasteaednikkude ettevalmistusasutuste kohta.
 - k) Keskkooli seaduse kava.
 - l) Määrus Haridusministeeriumi võimupiiride laiendamise asjas kunstikaitse alal (Ajutise Valitsuse poolt 15. aprillil 1919 a. vastuvõetud, Riigi Teataja nr.30/31-1919 a.)
 - m) Määruse kava Vabariigi pühade kohta.
5. Haridusnõukogus läbi vaadatud tähtsamad ministeeriumi määrused.
- a) Määrus okupatsiooni võimude poolt tagandatud õpetajate palgamaksmise kohta.
 - b) Määrus koolide ülevalpidamise kulude jaotamise kohta.
 - c) Määrus Vabariigi raamatukogu ja arhiivi kohta.
 - d) Määrus Haridusministeeriumi stipendiaatide kohta.
 - e) Määrus rahvussekretaaride kohta.
 - f) Esialgsed määrused üliõpilaste ja kuulajate kohta Tartu ülikoolis.
 - g) Möisa hoonete tarvitada andmise kava.
 - h) Määrus kooliaja lõpu ja eksamite ärajätmise kohta.
 - i) Määrus õpetajate suvekursuste kohta.
 - j) Määrus kunsti ja kultuurväärtusliste asjade väljaveo ~~teelu~~ kohta.
 - k) Määrus kunstikaitse toimkondade kohta.
 - l) Määrus keskkooliõpetajate asetäitjate ettevalmistuskursuste kohta.
 - m) Korraldus kutseta õpetajate suvekursuste kohta.
 - n) Korraldus õpilaste ja õpetajate nende usutunnistuste kirikupühadel õpetööst vabastamise asjas.
 - o) Määrus koolikohustuse laiendamise kohta 1919/20 kooliaastal.
 - p) Ohtu edasiharimiskoolide korraldus.
 - r) Määrus Tartu ülikooli sisseastumise kohta.
 - s) Määrus koolide avamise, ümbermuutmise ja registreerimise kohta.
 - t) Määrus erakoolidele riigi poolt antava toetusraha tingimiste kohta.
 - u) Määrus ministeeriumi stipendiaatide kohta.

6. Koolidesse puutuvad mitmesugused
tähtsamad küsimused.

- a) Kinnitati koolide õpe- ja tunnikavad.
- b) Otsustati eeskujulikkude koolimajade plaanid väljatöötada ja tarvilisel korral eeskujulikkude koolimajade plaanide võistlus välja kuulutada.
- c) Otsustati koolide kohta statistilisi teateid koguda.
- d) Otsustati Vändra kurtumnade kool Töö- hoolekandeministeeriumilt Haridusministeeriumi alla võtta.
- e) Otsustati Tallinnas ja Kuressaares merikoolid avada ja jätta Tallinna tehnikumi avamine ministeeriumi abirahaga Eesti tehnika seltsi hooleks.
- f) Otsustati lugeda põllutöökoolid Haridusministeeriumi alla kuuluvateks.
- g) Kinnitati õpeasutuste liigitus elukalliduse suhtes.
- h) Anti luba Eesti helikunsti seltsile Tartus kõrgemat muusikakooli avada.
- i) Otsustati korraldada Tallinna ja Tartu õpetajate seminaride juures küpsus- ja kutseeksami komisjonid.
- j) Võeti vastu korraldus üksikute õpeainete keskkooli ülemates klassides võõras keeles õpetamise kohta.
- k) Võeti vastu õpilaste edasijõudmise hindamise süsteem koolides.
- l) Määrati erakoolidele toetusraha.

Peale selle arutati muid tähtsamaid koolidesse puutuvaid küsimusi.

7. Õpetajatesse puutuvad tähtsamad
otsused.

- Otsustati:
- a) Korraldada käsitöö, laulmise- ja võimlemise õpetajate ettevalmistuskursused.
 - b) Korraldada keskkooli lõpetajatele algkooliõpetaja ettevalmistamise kursused.
 - c) Korraldada käsitöö- ja oskuskoolide ehitus-, metall- ja puutööstusosakondade õpetajate ettevalmistuskursused.
 - d) Korraldada õpetajate seminaari juures käsitööõpetajate ettevalmistuskursused.
 - e) Seletada koolivalitsustele, et kutseta õpetajate suvekursusest osavõtjaid kutseta õpetajaid ei või ametist lahtiregistreerida.

g) Võeti vastu korraldus õpetajate palga suhtes kõrgemasse järku tõstmise kohta.

f) Seletada, et keskkooliõpetajate valimistel tuleb käia endiste Vene seaduste järele kunni uute määruste ilmumiseni.

Peale selle arutati üksikute õpetajate ametist tagandamise, registreerimata jätmise, saamata jäänud palkade, palga suhtes kõrgemasse järku tõstmise, väljamaale komandeerimise ^{Küsimusi} ja muid asju.

8. Õpilastesse puutuvad tähtsamad otsused.

Otsustati:

- a) Vastu võtta põhimõtted riigieksamite tegemise kohta Tartu ülikoolis.
- b) Lubada õppiva noorsoo ajakirjale toetust.
- c) Kinnitada Eesti scoutide põhikiri.
- d) Ette panna vastavaile organisatsioonidele asutava Eesti scoutide toetamise selts.
- e) Mitte vabastada adventistide lapsed laupäeval õpetööst.
- f) Seletada, et õpetajate seminaride juures korraldatud üheaastaste kursuste lõpetamine ei anna õigust ülikooli astumiseks.
- g) Lubada õpetajate seminaride õpilaste riigistipendiumi tarbekorral poolitada.
- h) Peale selle arutati veel muid tähtsamaid õpilastesse puutuvaid küsimusi.

9. Mitmesugused tähtsamad otsused.

Otsustati: a) Kunstialbum välja anda ja selleks Mk.50.000.- krediiti küsida.

- b) Asutada Tallinna merikooli juure meriasjanduse raamatukogu.
- c) Omandada ministeeriumi operaamatute kogusse üks eks.igast Prantsusmaal eeskujulikuks ja paremaks peetavast operaamatust.
- d) Koondada riigiarhiiviks kõik veneaegsete ametiasutuste arhiivid, kuivõrd nemad ametiasutustele enam tarvis ei ole. Koguda kõik muud arhiivid: 1) Tartu ülikooli juure - kuipalju nad jooksvaks teaduslikuks tööks tarvilikud ja 2) kõik teised Eesti Rahva Muuseumi.

- e) Asutada ministeeriumi juure pedagoogilisest kooli-kirjandusest raamatukogu.
- f) Nõutada Joa ja Pühajärve mõisad ning Jelissejevi loss kunstnik- kude ja kirjanikkude koduks.
- g) Asutada "Kasvatuse" juure ametlik osakond ja määrata kindlaks selle jaotus.

Peale selle arutati veel muid kooliellu puutuvaid küsimusi ja tähtsamaid jooksvaid asju.

V M i n i s t e e r i u m i k a n t s e l e i .

1. S e a d u s l i n e a l u s . Ministeeriumi kantselei töötab Eestimaa koolivalitsuse ajutise korralduse (Riigi Teataja nr.6-1918 a.) § 9 ja Vene seaduste kogu I köite II jao V raamatu § 3. punkt 4, §§ 20,22 ja 248-253. *peetjal.*
2. K o o s s e i s . 1919 a. olid Ministeeriumi kantseleis ametis: kantselei juhataja (Ministeeriumi sekretäär) Jaan Rebane ametis 22. novembrist 1918 a., asjaajaja Alice Gross 18. oktoobrist alates (oli 15. augustist kunni 18. oktoobrini ametis kantseleiametnikuna), juriskonsult Aleksander Pallas ametis 11.septembrist alates, arhivaar Adele Madisson oli ametis 1.veebruari- st kunni 1. augustini, mil teda Haridusnõuniku sekretääriks nimetati, Paul Schneider 6. augustist alates, nimetati ühtlasi ka Majandusosakonna asjaajajaks 4. detsembrist alates, üks kantseleiametnik-regist- raator ja viis masinakirjutajat, neist oli juba 1918 a. ametis kaks ja aruande aastal suurendati kolme võrra.
3. Ü l d i s e d ü l e s a n d e d . Kantselei kaudu käisivad otse- kohe ministrile esitatavad kirjad, Tartu ülikooli ja teiste kõrgemate koolide asjad, asjad, mis kõigil osakondadel ühiselt tarvilikud, ministri korraldused ja määrused, ametnikkude ametisse nimetamised ja ametist vabastamised ning teenistuskirjade pida- mine, saadud kirjade osakondadesse jaotamine, edasisaatmine ja kontrollleerimine kõigi osakondade kirjade registreerimine (kunni 1. juunini) tehniline toimetamine ja väljasaatmine, Haridusnõuko- gu ja Maahariduskogu asjaajamine, küsimuste lahendamine juriis-

konsulti kaudu, salajane kirjavahetus ja muud asjad.

4. Haridusministri üldised ja tähtsaimad ringkirjad, korraldused ja seletused.

- 1) 3.I. Linnakoolivalitsuste korraldamise kohta.
- 2) 11.I. Tunnikava 1919 a. I poole jaoks üldhariduslistes avalik-
kudes ja nende ligidastes erakoolides.
- 3) 15.I. Juhtnõõrid kihelkonnakoolide kohta.
- 4) 17.I. Eestikeele õigekirjutuse õpetamisel E.Kirjanduse Seltsi
poolt väljaantud "Eesti keele õigekirjutuse sõnaraamatu"
juhtnõõriks võtmise kohta.
- 5) 24.I. Teadete kogumise kohta endise Vene Haridusministeeriumi
liikumata varanduse kohta.
- 6) 24.I. Kunstiväärtusliste asjade kaitse kohta.
- 7) 25.I. Seletus tempelmaksu kohta.
- 8) 4.II. 24.veebruari pühitsemise kohta koolides.
- 9) 6.II. Teadete kogumine end.Vene Haridusministeeriumi liikuva-
varanduse kohta.
- 10) 7.II. Seletus vaimulikkude õiguste kohta koolide revideerimise
suhtes.
- 11) 15.II. Teadete kogumine koolide arvu kohta.
- 12) 15.II. Koduloo ja kodanikuteaduse õpekava.
- 13) 21.II. Seletus eelarve asjas.
- 14) 21.II. Korraldus, et õpetajad järelpärimistega mitte ministeer-
iumi, vaid koolivalitsuse poole pööraksid.
- 15) 4.III. Koolide käima panemise kohta seal kus sõjaolud seda luba-
vad.
- 16) 5.III. Koolide nimekirjade kokkuseadmise kohta.
- 17) 11.III. Seletus sõjateenistusesse kutsutud õpetajate palkade
asjas.
- 18) 17.III. Teadaanne ministeeriumi osakondade töö- jaotuse kohta.
- 19) 19.III. Juhatused õpetajate suvekursuste kohta.
- 20) 22.III. Teadete kogumine koolinõunikkude maa kohta.
- 21) 31.III. 8.aprillil koolides 100 a. vabastamise päeva pühitsemise
kohta.
- 22) 31.III. Määrus kooliaja lõpu kohta.

- 23) 1.III. Ülestõusmise pühade vaheaja kohta.
- 24) 2.IV. Sõjateenistusest ja sõjavangist tagasitulnud õpetajate kohtade asjas.
- 25) 3.IV. Üleskutse kooliseadustesse puutuvate raamatute Haridusministeeriumile tarvitada andmise üle.
- 26) 4.IV. Määrus kutse- ja küpsuseksamite kohta.
- 27) 9.IV ja 2.V. Korraldus õpereiside jaoks hinnata raudtee sõidu asjas.
- 28) 15.IV. Juhtnõõrid koduõpetuse korraldamise kohta.
- 29) 5.V. Korraldus tütarlaste gümnaasiumites lõpueksamite ärajätmise kohta.
- 30) 8.V. Määrus õpetajate suvekursuste kohta.
- 31) 10.V. Seletus krediitide nõudmise kohta.
- 32) 17.V. Teadete kogumine õpetajate, kunstnikkude ja kirjanikkude kodude jaoks kavatssetavate maa ja hoonete kohta.
- 33) 25.V. Teatelehed koolide kohta.
- 34) 15.V. Määrus kooliaja lõpu kohta 1918/19 õpeaastal.
- 35) 27.V. Teadete kogumine koolides 4. õpeaasta sisseseadmise kohta.
- 36) 27.V. Teadaanne keskkooliõpetajate asetäitjate suvekursuse alguse kohta.
- 37) 27.V. Keskkooli lõputunnistuste vorm ja õpilaste teadmiste hindamise süsteem.
- 38) 28.V. Teadete kogumine haridusliste seltside ja ühingute kohta.
- 39) 28.V. Teadete kogumine õpetajate arvu kohta.
- 40) 30.V. Keskkooli lõpetajaile kursuste korraldamine.
- 41) 11.VI. Opetöö alguse kohta 1919/20 õpeaastal.
- 42) 16.VI. Iseseisvuse akti koolides ettelugemise kohta.
- 43) 17.VI. Seletus, et koolivalitsuste kohus on kõigi kooliealiste laste kooliskäimise eest hoolitsemine.
- 44) 31.VII. Teadete kogumine sõjateenistusse kutsutud õpetajate üle.
- 45) 31.VII. Korraldus koolidele piirituse lubamise asjas.
- 46) 7.VIII. Seletus õpilaste rahvuse kindlaks määramise kohta.
- 47) 18.VIII. Õpereiside raudtee sõidu asjas.

- 48) 30.VIII. Koolitöö alguse kohta maal asuvas koolides.
- 49) 1.IX. Teadaanne, et kõik ametlikud dokumendid Vabariigi Valitsuse 26.VIII.otsuse põhjal tulevad Eesti keeles välja anda.
- 50) 3.IX. Opetajate-sõdurite kohtade asjas.
- 51) 29.IX. Korraldus koolikohustuse maksmapanemiseks.
- 52) 18.X. Õpilaste-sõdurite sõjaväeliste harjutuste asjas.
- 53) 4.XI. Seletus tempelmaksu asjas.
- 54) 17.XI. Arhiivide korraldamise asjas.
- 55) 3.XII. Jõulu pühade vaheaeg.
- 56) 9.XII. Opetajate palkade maksmise asjas.
- 57) 17.XII. Tartu ülikooli juures korraldatud keskkooliõp.suvekursusest osavõtjate palga suhtes II järku arvamise asjas.
5. Tartu ülikool. Ministeeriumi tegevus Tartu ülikooli suhtes 1919 a. seisis ülikooli ülevõtmises, ülikooli seisukorra kohta teadete kogumises, avamise eeltööde tegemises, avamises, õpejõudude kutsumises ja nende ametisse kinnitamis, vastavaile isikuile ülikooli õpejõududeks ettevalmistamiseks võimaluste loomises, ülikooli ülevalpidamiseks krediidi nõutamises ja muude ülikooli, ülikooli õpejõududele ja üliõpilastesse puutuvate asjade lahendamises.
6. Tähtsamad ülikooli puutuvad korraldused. Aruande aasta algul andis Ministeerium juhatusi Ülikooli ja Loomaarsti ülikooli ülevõtmiseks, kogus teateid Ülikooli seisukorra üle, tegi korraldusi Ülikooli varanduse alalhoidmiseks, nõutas Ülikooli ülevalpidamiseks tarvilisi krediite, tegi eeltöid 1919 a. kevadel Ülikoolis riigieksamite korraldamise asjas Ülikooli kursuse läbikanulanud isikuile, kellel riigieksamid tege- mata.
- A.O.S Ülikoolis olid paljud Eesti Vabariigi kodanikud apteekri abilise eksami ära teinud, kuid diploome veel mitte kätte saanud. Ministeeriumi ettepanekul tunnistas Vabariigi Valitsus nimetatud eksamid maksvaks ja lubas Ülikooli neile diploomid välja anda. Loomaarsti ülikooli õpetegevust läbi vaadates tunnistas Ministeerium selle nõuetele vastavaks ja lubas korraldada viimase kursuse

Üliõpilastele eksamikommisjoni.

Üleüldse oli aruande aastal üheks tähtsamaks tegevuseks Ülikooli avamise eeltööde tegemine, milleks sellekohane komisjon korraldati. Ülikool tuli meie olude kohaselt täiendada uute teaduskondadega. Nii ühendati Loomaarsti Ülikool Ülikooliga loomaarsti-teaduskonna nime all ja 13. juulil nimetati Loomaarstiteaduskonna korraldus. Loomaarsti teaduskonna juure asutati Pasteuri jaam ja seati sisse kaitserõugate lima valmistamine. Pasteuri jaam avati augusti kuul. Ülikooli täiendati Põllumajandusteaduskonnaga, Usuteaduskonnas asutati Eesti Apostliku õiguse dogmaatika õpetool, Arstiteaduskonna juures avati Ammaemandate kool. Peale selle asutati uusi õpetooli veel teistes teaduskondades. Ülikooli zoologia muuseumile nõutati alaline jahiluba. Ka paigutati zoologia muuseumi Rakvere gümnaasiumi end.õpetaja Buturlini lindude kogu, mida hra Buturlin Venemaale sõites Rakveresse maha jättis. Ministeerium vaatas läbi ja kinnitas 17. septembril määrused ülikooli astumiseks 1919 a. Samuti kinnitas ministeerium 3.septembril määruse abiraha kohta isikuile, kes endid ülikooli õpejõu kutsele või teaduslise kraadi saamiseks ettevalmistavad. Ka nõutas ministeerium juba märtsi kuul J. Sarv'ele, H. Bekker'ile ja P.Kogermann'ile riigi poolt stipendiumi ülikooli õpejõududeks ettevalmistamiseks väljamaal ja Villem Ernits'ile samaks otstarbeks kodumaal. 12. septembril tegi ministeerium korralduse Saksa okupatsiooniaegses ülikoolis kuulatud ainete avatavas Eesti ülikoolis mitte arvesse võtmise kohta. 12. sept.kinnitas Minister väljamaalaste ülikooli vastuvõtmise korra, 22. septembril - ülikooli vastuvõtmise aja, õpetegevuse alguse ja avamise korralduse ja 27. septembril andis seletust ülikooli juures olevate seltside registreerimise kohta.

Ülikooli kliinikute tegevuse jätkamiseks tuli ministeeriumil nõutada neile arstirohtusi, riidet j.n.e. Et ülikool ise võiks omale väljamaalt õpevahendisi ja muid tarvilisi asju osta, muretses Ministeerium Ülikoolile alalise loa pankadest väljamaa valuuta saamiseks ja õpevahendite ning raamatute väljamaalt ilma tollita sissetoomiseks. Samuti nõutas Ministeerium Ülikoolile loa piiritud saamiseks Valitsuse oma hinnaga.14. juulil kinnitas minis-

teerium ametisse ajutised dekaanid õigus-, ajaloo-filosoofia-, matemaatika-loodus-, põllu- ja arstiteaduskonnas ning veterinaär instituudis ja 22. augustil usuteaduskonnas. Ajutised dekaanid kuraatoriga eesotsas sünnitavad ajutise Ülikooli nõukogu.

7. Ülikooli õpejõud. Aruande aastal oli Ministeerium Ülikoolile abiks õpejõudude kutsumisel. Selleks palus Ministeerium Eesti Vabariigi välisesitajaid väljamaal teateid koguda Tartusse ülikooli õpejõududeks tulla soovijate üle ja kogus teateid selle üle kui palju leidub meil omal isikuid, keda võiks Ülikooli õpejõududeks nimetada. Inglis- ja Prantsusmaa kõrge valunta tõttu tuli loobuda Ülikooli õpejõudude kutsumisest Inglis- ja Prantsusmaalt. Ülikooli õpejõududeks, peale oma ja endiste Tartu ülikooli õpejõudude, nimetati Ülikooli ettepanekul Eestisse tulnud end. Vene kõrgemate õpeasutuste õpejõudusi, nende seas eestkätt eestlasi, ja kutsuti professorisi Soomest, Rootsist, Saksamaalt ja mujalt. Ministeeriumi ettepanekul vabastati Ülikooli õpejõud sõja ja kaitseliidu teenistusest. Aruande aasta jooksul kinnitas Ministeerium ametisse 35 professori, 14 professori kohustetäitjat ja 15 dotsenti.
8. Üliõpilased. Et ülevaadet saada, kuidas Ülikooli tegevust korraldata, kogus ministeerium teateid Ülikooli astuda soovijate üle ja selgitas üksikute koolide lõpetajate õigusi Ülikooli astumise suhtes. Sõja tõttu olid paljud üliõpilased ja keskkooli lõpetajad sõjateenistuses. Haridusministeeriumi ettepanekul hakkas Sõjaministeerium koondama üliõpilasi, Tartu õpilaste pataljoni, et neile ülikoolis õppimist võimaldada.
9. Mitmesugused asjad. Peale nimetatud tegevuse lahendas ministeerium veel mitmesugusi teisi Ülikooli, Ülikooli õpejõududesse ja üliõpilastesse puutuvaid asja.
10. Ülikooli avamine. Ülikool avati pidulikult 1. detsembril, kuna õpetegevus algas juba oktoobri kuul.
11. Ülikooli juures korraldatud keskkooliõpetajate asetäitjate ettevalmistuskursused. Keskkooliõpetajate terava puuduse kõrvaldamiseks korraldas Ministeerium Tartu ülikooli juures kaheksa kuud keskkooliõpetajate asetäitjate ettevalmis-

tamise kursused (Riigi Teataja nr. 54-1919 a.). Kursustele ülesandnute arv oli nii suur, et võimata oli kõiki palveid täita. Suur osa soovijatest ei peasenud ruumi puudusel kursustele. Vastu võeti Eesti keele osakonda 68 päris- ja 8 vabakuulajat, ajaloo osakonda 31 päris- ja 8 vabakuulajat, loodusloo osakonda 45 päris- ja 5 vabakuulajat ja matemaatika osakonda 23 päris- ja 10 vabakuulajat. Töö Eesti osakonnal algas 23, teistel osakondadel 27. mail; viimane ettelugemine oli 6. septembril. Selle aja jooksul peeti ettelugemisi: Eesti osakonnas 238 tundi, ajaloo osakonnas 239 tundi, loodusloo osakonnas 384 tundi ja matemaatika osakonnas 272 tundi. Peale selle tehti kõigis osakondades praktilisi töid. Peale loengute lõppu korraldati kuulajatele katsumised Ministri poolt kinnitatud programmi järgi. Katsumised kestsid 5.-13. septembrini. Peale selle korraldati Ministri loaga veel katsumised õpetöö Jõulu vaheajal 2.-5. jaanuarini 1920 a. Sügisese katsumisel andsivad nõutavad eksamid ära: Eesti keele osakonnas 36 kuulajat, ajaloo osakonnas 26 kuulajat ja matemaatika osakonnas 17 kuulajat. Kantselei kaudu lahendas Minister kõiki nimetatud kursustesse puutuvaid asju.

12. Tartu ülikooli juures korraldatud
Inglise keele õpetajate etteval-
mistamise kursused. Inglise keele aineõpetaja (koduõpetaja) kutse saamiseks korraldas Ministeerium Tartu ülikooli juures Inglise keele täiendus- ja kordamiskursused, mis 7. augustist kuni 8. septembrini kestasid. Kursuste kuulajaile korraldati 8-11. septembrini sellekohased eksamid. Eksami tegid ära 13 kuulajat. Ministeeriumi kantselei kaudu käisid Ministri otsustamise alla kursuste eksami kava kinnitamine, mille Minister kinnitas 1. septembril, kursuste aruannete läbivaatamine ja aruannete, eksami aja ning eksami protokollide kinnitamine ning eksami rahuldavalt ärategijaile tunnistuste välja andmine.
13. Ministeeriumi raamatukogu. Aruande aastal asutati ministeeriumi raamatukogu. Raamatukogusse otsustati muretseda üks eksemplaar kõigist Prantsusmaal eeskujulikuks tunnistatud õperaamatutest, et need oleksid vaatlemiseks õpejõududele ja koolinõunikkudele.

Et ülevaadet saada kõigist meil ilmuvast kirjandusest, seda hinnata ja koolidele ning raamatukogudele soovitada, saab Ministeerium raamatukogu jaoks Siseministeeriumi trükiasjade osakonna kaudu ühe eksempl. kõigist meil trükitavatest raamatutest. Ka osteti ühelt Gatschinast ärapögenenud kolleksionäärilt Mk. 150.000,- eest raamatukogu, ilu, kunsti, teatri, muusika ja kultuurajaloolisest ning ajaloolisest literatuurist. Peale selle osteti raamatukogusse veel mitmesugust pedagoogilist ja koolikirjandust ning telliti väljamaalt pedagoogilisi ajakirju. Ministeeriumi raamatukogus olevat pedagoogilist kirjandust tarvitasid õpetajad õige elavalt.

14. A r h i i v. Arhiivide korraldamise asjas oli Ministeeriumil järgmine kava: a) Kõigi ametiasutuste arhiivide jaoks korraldada riigiarhiiv, milles oleksid ametiasutustele jooksva töö jaoks tarvisminevad arhivaalid, b) teaduslise töö jaoks tarvitatavad arhivaalid anda Tartu ülikoolile ja c) kõik teised arhivaalid koondada Eesti Rahva Muuseumi. See kava jäi aga aruande aastal teostamata. Ministeeriumi arhiivi koguti endiste rahvakoolide inspektorite, direktorite, osa Riia õpekonna kuraatori, Tartu ülikooli ning mõnede koolide arhiivid ja samuti ka koolidesse puutuvad arhiivid Saksa okupatsiooni ajast. Arhiivis leidsu suur hulk õpetajate tunnistusi, mille üle nimestik kokku seati. Tunnistused anti võimalust mööda õpetajaile tagasi. Arhiivi korraldamisel töötas üks kantseleiametnik-arhivaar.

15. T ä h t s a m a d k o o l i v a l i t s u s t e s s e p u u t u v a d k ü s i m u s e d. Kantselei esitas ministrile otsustamiseks tähtsamad koolivalitsustesse puutuvad küsimused. Ministeerium pani kõigile linnakoolivalitsustele ette korraldada koolivalitsused kas Eestimaa ajutise koolivalitsuse korralduse (Riigi Teataja nr.6 ja 10 - 1918 a.) §§ 35-45 järgi, s.o. iseseisvad koolivalitsused, või sama korralduse §§ 26-34 järgi s.o. samati, kui see vallakoolivalitsuste kohta on ette nähtud. Sellel ettepanekul korraldasid Narva, Paide, Haapsalu, Viljandi Pärnu ja Valga linnad iseseisvad koolivalitsused. Tallinnas ja Tartus olid juba ennemalt iseseisvad koolivalitsused. Teised linnad korraldasid oma koolivalitsused Eestimaa koolivalitsuse ajutise korralduse §§ 26-34 järgi. Veikese koolivalitsuskonna

ja lohaka ning saamatu asjaajamise tõttu kaotati hiljem iseseisev Haapsalu linnakoolivalitsus ära. Kõigis maakondades on iseseisev koolivalitsus.

16. Tähtsamad koolidesse puutuvad küsimused. Kantselei kaudu korraldas Minister koolitööd sõjapiirkonnas, lahendas keskkoolide majadesse puutuvaid asju, nõutades neid võimalust mööda sõjaväe ja haigemajade käest koolidele tagasi, andis Siseministeeriumi tervishoiupeavalitsusega kokkuleppides juhatuskirja, kuidas külgehakkavate haiguste laialilagunemist koolides ära hoida, ja koolilaste külgehakkavate haiguste puhul eraldamise tabeli, toetas koolide palveid loterii-allegri ja kirjanduse toimepanemise lubade saamise asjas. Kantselei ajas koolide õpereisidesse ja alandatud hinnaga raudtee sõidu nõutamisesse puutuvaid asju, andis koolidele lubasid füüsiliste ja keemiliste katsete tegemiseks piirituse saamiseks, nõudis koolidelt, teistelt haridusasutustelt ja ministeeriumi stipendiaatidelt tegevuse aruandeid. Aruande aasta esimesel poolel käisid Kantselei kaudu ka koolide registreerimise ja uute koolide avamise asjad. Peale selle kinnitas minister Tartu hambaarsti kooli vastuvõtmise tingimised ja lahendas Kantselei kaudu muid koolidesse puutuvaid küsimusi.
17. Tähtsamad õpetajatesse puutuvad küsimused. Kantselei kaudu nõutas Minister üksikutele õpetajatele sõjateenistusesse kutsumises ajapikendust ja sõjateenistusest vabastamist, nimetas ametisse riigikoolide juhatajad, vabastas õpetajate lapsed õpemaksust, nõutas Tallinnas õpetajaile korterisi, ajas õpetajatele kohamuretsemise ja pajuki nõutamise asja j.n.e.
18. Tähtsamad õpilastesse puutuvad küsimused. Kantselei kaudu nõutas Minister õpilastele sõjateenistusesse kutsumises ajapikendust; Ministeeriumi ettepanekul vabastati õpilased suuremalt osalt sõjateenistusest või koguti nad õpilaste pataljonidesse, kust neile võimaldati koolis õppimist. Ministeerium lubas üksikuid õpilasi, kes emakeeles küllalt ettevalmistatud ei olnud, võõrakeelsetes koolides õppida, nõutas kehvematele õpilastele riiete ja jalanõudega varustamiseks krediiti, andis üksikuile üliõpilastele luba erandina ja tingimusi täisõiguslisena üliõpilasena Tartu ülikooli astuda j.n.e.
19. Mitmesugused asjad. Kantselei kaudu esitas Minister

Ajutisele ja Vabariigi Valitsusele Ministeeriumi poolt väljatöötatud seaduste ning määruste eelnõud ning teised ettepanekud. Et teid leida, kuidas koolides õperaamatute puudust kõrvaldada, kogus Ministeerium kirjastajatelt ja üksikutelt autoritelt teateid lähemal ajal välja anda kavatssetavate õperaamatute kohta. Ministeerium kat- sus kirjastajatele õperaamatute kirjastamisel võimalust mööda abiks olla, nõutas neile odavama hinnaga paberit j.n.e. Ka andis Ministeerium kirjastusühisusele "Odamees" Mk. 80.000.- laenuks õperaamatute kirjastamiseks. Kantselei andis välja mitmesuguseid tunnistusi ja lubasid, muu seas sõidulubasid haridus- ja koolitegelastele; toime- tas üksikute isikute ülikooli õpejõududeks ettevalmistamiseks, tea- duslike tööde lõpetamiseks ja hariduse jätkamiseks väljamaale saatmisi, nõutades neile ja teistele ülikooli ning Ministeeriumile alluvate asutuste poolt ettepanud isikuile alandatud hinnaga ja kiiremas korras väljamaaspasse ning viisume. Kantselei kaudu telliti ministeeriumile mitmesugust kirjandust. Kantselei andis mitmesuguste koolidesse, eestkätt ülikoolisse, puutuvate järelepärimiste peale seletusi ja õiendusi. Kantselei seadis kokku kantselei eelarve. Kantseleis peeti Ministeeriumi ametnikkude kohta teenistuskirja ja Kantselei kaudu käis kõik Ministeeriumi ametnikkudesse ja rahvus- sekretäridesse puutuv kirjavahetus. Kantselei kaudu käis salajane ja Ministri isikline poolametlik kirjavahetus. Kantselei kaudu pidas Minister ühendust välisesitajatega ja lahendas otsekohe tähtsamaid kooliellu puutuvaid küsimusi, kutsus Ministeeriumisse mitmesugused koosolekad kokku j.n.e.

20. Kirjavahetus. Ministeeriumi asutamisest kunni 1. juunini oli terve Ministeeriumi jaoks ühine registraatuur. Asjaajamise lihtsustamiseks seati sisse kõigis Osakondades iseseisev registra- tuur, 1. juunist 1919 a.arvates.

Aruande aastal oli Kantseleis lauajuhendi järgi 5025 kirjavahetust ja 1918 a. tervel Ministeeriumil 555 kirjavahetust.

VI Kooliosakond.

1. Seadusline alus. Kooliosakond töötab Eestimaa koolivalitsuse ajutise korralduse (Riigi Teataja nr.6a-1918 a.), Ajutise Valitsuse 17. jaanuari 1919 a. otsuse (Riigi Teataja nr.4-1919 a.), Haridusministri 1. juuni 1919 a. määruse nr.33, Vene Seaduste Kogu § 433. punkt 4 ja teiste Veneaegsete seaduste põhjal, mis senni muutmata.
2. Koosseis ja ülesanded. Okupatsiooni võimude lahkumisest kunni 1. juunini 1919 a. korraldasid Haridusministeeriumis koolide asju kaks osakonda: Rahvakooli osakond, mille juhatajaks oli E. Martinson ja Kesk- ning kutsekoolide osakond J. Vestholmi juhatusel. 1. juunist 1919 a. koondati alg- ja keskkoolide asjad ühte osakonda, mida Kooliosaonnaks nimetama hakati, ja mille juhatajaks E. Martinson jäi, ning loodi iseseisev kutsekoolide osakond hra J. Kiiveti juhatusel. Aruande aastajooksul olid Kooliosakonnas ametis: Osakonna juhataja Ernst Martinson (ametis 26. novembrist 1918 a.), juhataja abi Tõnis Orgusaar 16. juunist kunni 10. septembrini, Ida Hellat (ametis 8. sept. alates), sekretär Paul Madisson (ametis detsembrist 1918 a.) 1. juulist alates (oli kunni 1. juulini rahvakooliosakonna asjaajaja), asjaajaja Anton Starrkopf (ametis 1. juulist). Käesolev Osakonna aruanne puudutab niihästi praeguse, kuika endiste osakondade tegevust alg- ja keskkoolide alal okupatsioonija lõpust alates. See tegevus avaldas ennast peajoonetes: a) korralduste, määruste ja seaduste väljatöötamises, b) teadete kogumises koolide kohta, c) koolide ja kursuste asutamises ja d) jooksvate asjade ajamises.
3. Korraldused, seadused ja määrused.
 - a) Okupatsioonigaegsete koolivalitsuste tegevuse likvideerimise järelle oli tarvis kiireid korraldusi teha koolide ülevõtmise ja uute koolivalitsuse organide loomise alal. 4. detsembrist 1918 a. № 207 all teatas Ministeerium maakonna- ja linnakoolivalitsustele, et nad okupatsiooni võimudelt üle võetud koolide valitsemise ja ülespidamise kohta enese vahel kokku lepiks ja resultaatidest ministeeriumile teataks. 23. detsembrist 1918 a. № 491 all korraldas osakond, et kõigis valdades vallakoolivalitsused ja hoolkogud saaksid korraldatud. 15. jaan. 1919 a. № 147 all tegi kooliosakond korralduse kihelkonnakoolide valitsemise ja ülespidamise kohta.
 - b) Saksa okupatsiooni- ja veneaegne koolipoliitika oli meie koolielu loomusvastasesse seisukorda pannud, mida kiires korras

tuli likvideerida. 4. dets. 1918 a. määrusega tunnistati o k u-
p a t s i o o n i v ö i m u d e p o o l t a m e t i s s e
p a n d u d õ p e t a j a d l a h t i l a s t u k s j a n e n d e-
s a m a d e v ö i m u d e p o o l t l a h t i l a s t u d õ p e t a j a i l e a n t i õ i g u s o m a k o h t a
t a g a s i s a a d a. 2. dets. 1918 a. määrusega tunnistati e m a k e e l
õ p e k e e l e k s k ö i g i s V a b a r i i g i p i i r i-
d e s a s u v a i s k o o l i d e s j a E e s t i k e e l s u n d u s l i k u k s
õ p e a i n e k s k ö i g i s m u u k e e l s e t e s k o o l i d e s. S e l l e s a m a m ä ä r u s e g a v ä h e n-
d a t i S a k s a k e e l e t u n d i d e a r v u k e s k k o o l i d e s, l ü k a t i v ö ö r a s t e k e e l t e
õ p e t u s e a l g u s e d a s i n e l j a n d a õ p e a a s t a p e a l e j a t u n n i s t a t i u s u õ p e-
t u s k o o l i d e s v a b a k s õ p e a i n e k s. U h t l a s i a n t i m a a k o n n a j a l i n n a k o o-
l i v a l i t s u s t e l e j u h a t u s t õ p i l a s t e e m a k e e l e ä r a m ä ä r a m i s e k o h t a j a
t e a t a t i, m i s s u g u s t e l k o r d a d e l õ p p i m i n e m i t t e e m a k e e l s e s k o o l i s
l u b a t a v o n. E t k o o l i d e t u n n i k a v a s i d m u u t u n u d o l u d e g a j a a j a n õ u e-
t e g a k o k k u k ö l a s s e v i i a, n i n g õ p e t ö ö d u h t l u s t a d a, p a n i m i n i s t e e r i u m
11. j a n. 1919 a. Nõ 100 m ä ä r u s e g a a j u t i s e d t u n n i-
k a v a d m a k s m a, m i l l e g a ü l e m i n e k u u t e t u n n i k a v a d e p e a l e e t t e
v a l m i s t a t i. 24. s e p t. 1919 a. Nõ 2783 m ä ä r u s e g a p a n d i e s i m e s e
s e i t s m e a a s t a k o h t a u u e d t u n n i k a v a d m a k s m a k ö i g i s a v a l i k k u i s j a
e r a k o o l i d e s, k u s j u u r e s v e e l m ö n e d e r a n d i d l u b a t a v a k s t u n n i s t a t i.
7. m ä r t s i 1919 a. Nõ 998 m ä ä r u s e g a k a o t a t i e k s a m i d k o o l i d e s ä r a
j a t e h t i k o r r a l d u s, e t ü l e v i i m i s t k ö r g e m a s s e k l a s s i a a s t a j o o k s u l
i l m u t a t u d t e a d m i s t e p ö h j a l t u l e b t o i m e t a d a j a l ö p u k l a s s i d e s õ p e-
a j a l ö p u k s k o r d a m i s e n ä d a l a d s i s s e s e a t a k s e. 7. v e e b r. 1919 a.
Nõ 472 a l l t e a t a s m i n i s t e e r i u m k o o l i v a l i t s u s t e l e, e t v a i m u l i k k u d e l
m i t t e e n a m õ i g u s t e i o l e k o o l i s i r e v i d e e r i d a j a u s u õ p e t u s e õ p e k a-
v a s i k o r r a l d a d a.

c) M a j a n d u s o s a k o n n a p o o l t v ä l j a t ö ö t a t u d j a A s u t a v a K o g u p o o l t 28.
a u g. 1919 a. v a s t u v ö e t u d õ p e t a j a t e p a l g a m ä ä r u s e e l l u v i i m i s e l t u l i
o s a k o n n a l k o r r a l d u s e d l u u a õ p e t a j a t e k ö r g e m a s s e j ä r k u t ö s t m i s e
k o h t a j a e r a k e s k = n i n g k u t s e k o o l i d e r i i k l i s e t o e t u s e s a a m i s e k o h-
t a.

d) A s u t a v a K o g u p o o l t 19. s e p t. 1919 a. v a s t u v ö e t u d m ä ä r u s e g a p a n d i
n e l j a a a s t a n e s u n d u s l i k a l g k o o l m a k s m a j a k e e l a t i ä r a a l g k o o l i s
õ p p i v a i d l a p s i õ p e a j a k s p a l g a l i s e s s e a m e t i s s e v ö t t a. S e l l e s a m a
m ä ä r u s e g a k e e l a t i ä r a a v a l i k k u d e s k e s k k o o l i d e s, m i s e d a s p i d i t e-
k i v a d, n e l j a l e e s i m e s e l e õ p e a a s t a l e v a s t a v a i d k l a s s e a v a d a. S e l l e g a

astuti esimene samm ühtluskooli teostamiseks. Selle määruse maksmapanemise korralduses annab osakond koolivalitsustele juhatust koolivõrgu loomise juures tekkivate küsimuste kohta, nagu kooliringkonna raadiuse suurus, õpilaste arv klassides, tahviraade määramise ja kohtulikule vastutusele võtmise kord, laste registreerimine j.n.e.

e) Üheks suuremaks osakonna ülesandeks oli Asutava Kogu poolt 7. mail 1920 a. vastu võetud avalikkude algkoolide seaduse eelnõu väljatöötamine. Tähendatud seadus sisaldab eneses 99 paragrahvi. Tema väljatöötamise puhul korraldas osakonna juhataja 26 koolitegelaste koosolekut. Eelnõu aluseks võetud põhimõtted on õpetajate kongressidel ja liitude koosolekutel läbi harutatud ja heaks kiidetud. Asutava Kogu ja hariduskomisjoni poolt eelnõus tehtud parandustest on kõige tähtsamad algkooli kursuse lühendamine 7 aasta pealt 6 aastani, esimese võõra keele õpetamise alguse üleviimine 4. õpeaasta pealt kolmanda peale ja teised.

f) Kooliosakonna 1920 a. kulude eelarve kokkuseadmine, mille kogusumma 42.808.675 m. välja tegi.

g) Korraldused õpetajate registreerimise kohta 6. sept. 1919 a. № 269 all. 7. okt. 1919 a. № 2855 all ja 15. okt. № 2906 all sisaldasid eneses hädalisemaid korraldusi sel alal. Täielik õpetajate registreerimise määruse eelnõu on osakonnal praegu väljatöötamisel.

h) Koolide registreerimise kohta on osakonnast peale üksikute korralduste ilmunud Riigi Teatajas avaldatud määrused avalikkude koolide ja era õpeasutuste, klasside ning kursuste registreerimise kohta ja teatelehed, millega registreerimisel nõutavaid teateid tuleb anda. Tähendatud määrusi laiali saates korraldas osakond, et koolivalitsused haridusministeeriumi registreerimisele kuuluvad koolid hiljemalt 10. maiks ja avalikkude kesk- ning kutsekoolide võrgu, mida lähema 10 aasta jooksul kavatsetakse teostada, ühes teadetega kooliringkonna ja temas asuvate kõrgemate algkoolide kohta, hiljemalt 1. juuliks määruses ettenähtud korras registreerimiseks ette paneks. Era õpeasutuste, kursuste ja klasside registreerimise tähtajaks määrati 1. august 1920 a.

i) Peale tähtsamate korralduste, määruste ja seaduste on osakonna poolt veel mitmed vähema tähtsusega korraldused maksuma pandud, nagu õpilaste sunduslikust koolitööst vabastamise kohta usupühadel, ministeeriumi ja kohaliste koolivalitsuste vahelise asjaajamise korra kohta, seminaaride stipendiumite kohta j.n.e.

4. Teadete kogumine koolide ja õpetajate kohta.

a) 23. mai 1919 a. N° 2425 ringkirjaga saadeti üksikasjaliselt väljatöötatud trükitud ankeedi lehed koolide ja õpetajate kohta, koolijuhatajatele täitmiseks laiali, mille peale 17 koolivalitsuskonnast teated tulid. Saadetud materjal anti üle statistika osakonnale.

b) Et sundusliku 4. aastase algkooli maksmapanemise võimaluse kohta selgust saada, nõudis osakond 28. mai 1919 a. N° 2351 ringkirjaga teateid, kui palju läheks ligikaudu igas koolivalitsuses uusi õpejõude tarvis.

c) 13. nov. 1919 a. N° 21096 ringkirjaga nõudis osakond teateid õpemaksu suuruses ja õpemaksust vabastatud õpilaste arvu kohta avalikkudes keskkoolides, et nende andmete põhjal õpemaksu reguleerida.

d) 17. okt. 1919 a. N° 2905 ringkirjaga koolivalitsustele nõudis osakond teateid õpetajate kohta, kes suvel ülikooli kursustest osavõtsid. Teadete kogumise eesmärk oli, keskkooli õpetajate puudust sellega lahendada, et neile isikutele ette panna keskkoolidesse üle minna.

e) Kasvatustajade ja lasteaidnikkude palgaolude reguleerimise otstarbel nõudis osakond 12. det. 1919 a. N° 21201 ringkirjaga teateid lasteaidnikkude ja kasvatustajade kasvatajate kohta.

5. Koolide ja kursuste asutamine.

a) Nagu meie koolide arvustik näitab, õpetab algkoolides üle 40% kutseta õpetajaid, kellel ainult kihelkonna- või linnakooli haridus on, ja mitmes koolis on neljas õpeaasta õpetajate puudusel teostamata. Et sarnastel asjaoludel kooli reformide läbiviimine võimata on, tuli kiires korras õpetajate tasapinna tõstmisele ja uute õpetajate ettevalmistusele asuda. Märtsi kuus 1919 a. pandi Tartu seminar ja sügisel Rakvere seminar uuesti käima ja asutati Tallinna seminar. Seminaari kursus muudeti 5-aastaseks ja seati keskkooli kõrgusele. Õpilaste arv seminaarides ulatab

praegu üle 600. Et kolm seminaari ka tulevikus tarvilikku arvu õpetajaid ettevalmistada ei suuda, kavatses osakond 1919/20 õpeaastal kaht uut - Võrus ja Pärnus - avada, aga rahaministeeriumi eelarve komisjon tõmbas sellekohased krediidid maha. Keskkooli haridustasapinnaga isikute õpetaja kutse tarvis ettevalmistuseks avas osakond 1919 a. kevadel Tartu seminaari juures 3-kuulised ja augusti kuus Tartu ja Tallinna seminaaride juures 2-kuulised kursused. Nende kaudu soetud uute õpetajate arv on 100 lähedal. Samasuguste kursuste avamine on ka käesoleval aastal kavatsusel. Gümnaasiumi 7 klassi ja realkooli 6 klassi lõpetajaile korraldati Tartu ja Tallinna seminaari juures sügisel 1919 a. aastased õpetajate ettevalmistuskursused. Koolipöllul töötajaile õpetajaile korraldati kõigis maakondades, peale Valga ja Petseri, suvised rahvakooli-õpetajate edasi harimise kursused, millest kõik kutseta õpetajad on kohustatud osa võtma, kuna teistele osavõtmine vabatahtlik on. Kursuste õpekava on kolme suve peale ära jaotatud, kus juures õpetus iga suve 9-10 nädalat kestab. Osavõtjate arv oli esimesel suvel igas maakonnas läbisegi 100 ümber.

b) Keskkooli õpetajate puuduse kõrvaldamiseks korraldas ministeerium ülikooli juures keskkooli õpetajate ettevalmistuskursused, mis 2 suve à 4 kuud kestavad ja millest keskkooli ning seminaari haridusega isikud osa võtavad.

c) Peale üldharidusliste kursuste korraldati 1919 a. suvel erikursused võimlemise õpetajate ettevalmistamiseks ja täienduskursused Inglise keele õpetajaile. Jaanuarist 1920 a. asutatakse Tallinna seminaari juures kaheaastased käsitöö õpetajate ettevalmistamise kursused ja Tartu seminaari juures kaheaastase kursusega lasteaidnikkude seminaar.

6. J o o k s e v a s j a a j a m i n e. Jooksvaid asju, mida osakonnal kõige sagedamini tuli lahendada, võiks järgmiselt liigitada: seletused koolisunduse läbiviimise, vööraste keelte õpetamise, palgaseaduse, ülikooli astumise õiguse ja teiste määruste ja korralduste kohta, seisukoha võtmine õpetajate kõrgemasse järku tõstmise, palgaseaduses mitte ettenähtud õpeasutuste paigutamise, üksikute erakoolide toetuse, õpetajate tagandamise ja teiste ettepanekute kohta, koolivalitsuste ja õpetajate vastij tõstetud kaebtuste läbivaatamine ja täliküsimuste otsustamine, mitmesuguste

lubade andmine, keskkoolide ja nende õpetajate registreerimise, kohaotsijaile õpetajaile juhatus andmine jne. Peale selle tuli osakonnal koolisi revideerida, mitmesuguste ministeeriumivaheliste komisjonide istumistest osavõtta, tähtsamate kooliküsimuste asjus koolivalitsuste ja koolinõunikkudega ning teiste koolitegelastega nõupidamisi korraldada. Ka "Kasvatuse" ametliku osa korraldamine oli osakonna ülesanne.

7. Kirjavahetuse arv aruande aastal oli 1380. Osakonnas asutati iseseisev registratuur 1. juunist s.a. alates. Senni registreeriti kirjad Ministeeriumi kantseleis üldises registratuuris.

VII Kunsti- ja muinsusosakond.

A. Üldasjad.

1. Seadusline alus. Kunsti- ja muinsusosakond töötab Ajutise Valitsuse 7. veebruari 1919 a. (Riigi Teataja nr.8-1919a.), Vabariigi Valitsuse 17. juuni 1919 a. (Riigi Teataja nr.39-1919a.) otsuste, Vene Seaduste Kogu I köite II jaos oleva Ministeeriumite korralduse seaduse § 433. punkt 12 ja teiste Veneaegsete seaduste põhjal, mis senni muutmata.
2. Asutamine ja ülesanded. Kunsti- ja muinsusosakond asutati 5. veebruaril s.a. (Vabariigi Valitsuse otsus 7. veebruarist 1919 a. (Riigi Teataja nr.8-1919 a.)
Osakonna alla kuuluvad kõik kunsti ja muinsuse alasse puutuvad küsimused, kunsti (kirjandus ühes arvatud) alal töötavate eriteadlaste, kunstnikkude, õpilaste jne. stipendiumite, toetusrahade, honoraaride ja riikliku kirjastuse asjad ja keskraamatukogu, keskarhiiv ning kõik muuseumid.
3. Koosseis. Aruande aastal olid Kunsti- ja muinsusosakonnas ametis: Osakonna juhataja Kristjan Raud 5.veebruarist kunni 6. juunini ja Johannes Kompus 6. juunist alates, muinsusvalitsuse juhataja Kristjan Raud 6. juunist alates (oli senni Osakonna juhataja), kujutava kunsti toimkonna juhataja Wikolar Triik 16. juunist alates, kirjandustoimkonna juhataja Karl Adson 25. juulist alates (oli senni Osakonna asjaajaja), asjaajaja Anton

Starkopf 1. märtsist kunni 5. maini, August Alle (oli 19.vee-
bruarist kunni 8. maini Kesk- ja kutsekooliosakonna asjaajajaks)
8. maist kunni 25. juunini, Karl Adson 8. juunist kunni 25.
juulini (oli 8. maist kunni 11. juunini Kesk- ja kutsekooliosa-
konna asjaajajaks ja on kirjandustoimkonna juhatajaks 25. juu-
list alates), Friedebert Tuglas 12. juulist kunni 30. novembri-
ni ja Reinhold Kask 5. augustist alates.

B. KUNSTI- JA MUINSUSOSAKONNA TEGEVUS 5. VEEBR. KUNI

6. JUUN. JA MUINSUSALAL KUNNI AASTA LOPUNI.

1. Kunsti ja kultuurväärtnslised va-
rad. Et riigi ja rahva vaimline elu päris oma, püsiva alga-
pära alusele rajada tuleb, mis on meie muinasvaras varjul,
selle kohta ei või kahte arvamist olla. Seda tähtsat, mööda-
pääsemata vajadust võimaldavad ja kindlustavad esimeses joo-
nes just kohalise töu endisaegsed kultuursaavutused. Sarnane
kultuuri ehitamise võimaldamine on ühtlasi rahva tõsise sise-
mise rippumatuse eeldus.
Kunsti- ja muinsusosakond algas oma tegevust sõja ajal. Vaen-
lane tungis edasi, Vabariigi kunst ja kultuur olid hädaohus.
Tuli kõigepealt kunstiväärtused päästa ja kaitsta. Prondilt
ja tema lähedusest veeti kallihinnalisemad asjad eemale häda-
ohuta paikadesse, ühtlasi astuti põgenenud omanikkudelt maha-
jäetud kunsti- ja kultuurväärtnsliste varade kaitseks otsus-
tavaid samme. Kogu riigis registreeriti kunstitööd ja töötati
sellesse puutuvad määrused välja, samuti muretseti kunsti-
teoste ja kallihinnaliste asjade väljaveo keelu eest.
2. Muinsusasjad ja muuseumid. Muinsusalal
on Vabariigi Muuseumidelt nende põhikirjadest ja kogude nime-
kirjadest ära kirju ja üleüldse lähemaid teateid nõutud, samuti
suurem osa nendest isiklikult revideeritud. "Saaremaa tundma-
õppimise Seltsi" ja "Viljandi Kirjanduse Seltsi" kogud said
rõsketest hoonetest üle viidud sündsamatesse. Viljandlastele
on oma Muuseum asutatud ja riigis puuduv kultuurajalooline
suurem keskmuseum ellu kutsutud (Tallinna Eesti Muuseum).
Uus muuseum töötab kitsate Majandusliste tingimiste peale
vaatamata vahvalt.

Esimeses joones on muinsusvalitsusel praegu tähtis niihästi rahva ainelist vanavara kui ka kultuurajaloolisi esemeid koguda, mis ruttu kaovad ja kättesse lähevad, kust neid pärast võimata saada. Suure püüdnasena tundub, et Eesti Rahva Muuseumil Tartus kui ka Tallinna Eesti Muuseumil seniajani oma maja ei ole. Mitmekordse püüde ja vaeva peale vaatamata ei ole seni korda läinud, ei Eesti Rahva ega Tallinna Muuseumitel, nende sisule vastavat, kohast panipaika leida. Üliväärtuslised kogud eriti Tartus, onnagu mahamaetud ja nende kasu meie rahva teaduse ja kunsti populariseerimise ja laiemate kihtide huvitõstmise mõttes on selle tagajärjel naeruväärt väikene olnud.

3. M i t m e s u g u s e d a s j a d. Kokkuvõetult on kunstialal kunni 6. juunini 1919 a. ja muinsusasjus selle aasta lõpuni oludest ettekirjutud järjekorras järgmist ära tehtud:

- 1) Kunstikaitse organiseerimine; kaitsetoimkondade asutamine Lõuna- ja Põhja Eestis.
- 2) Kunsti- ja kultuurväärtuste pääste ja evakuatsioon frontidelt ja nende lähedusest Tartu ja Tallinna.
- 3) Mahajäetud omanikudeta kunsti- ja kultuurvarade kindlakstegemine ja riigliku kaitse alla võtmine sisemaal.
- 4) Sõit Soome informeerimise otstarbeks kunsti- ja muinsusaladel.
- 5) Kunsti- ja kultuurvarade väljaveo keelumääruste väljaandmine.
- 6) Kunstiteoste registreerimine terves riigis.
- 7) Liikumata muinasjäänuste kaitseseaduse projekti väljatöötamine.
- 8) Vabariigis olevate muuseumite s.t., kultuurajalooliste, etnograafiliste ja arkeoloogiliste kogude järelvaatus.
- 9) "Saaremaa tundmaõppimise Seltsi" muuseumi ülevõtmine riigi hoiu alla ja üleviimine sündsamatesse ruumidesse.
- 10) Viljandi Kirjanduse Seltsi arkeoloogiliste kogude pääste niiskest keldriruumist.
- 11) Viljandi Eesti Muuseumi asutamise algatus.
- 12) Ringkirjalise küsimuslehe väljasaatmine vabariigis olevatele muuseumitele.
- 13) Tallinna Eesti kultuurajaloolise muuseumi asutamine.

- 14) Eesti Rahva Muuseumi poolriikliseks asutuseks muutmine.
- 15) Uleriiklise rahva ainelise muinasvara korjamise eelkavatsus
- 16) Kunstikaitse likvideerimine. Päästetoimkondade tegevuse lõpetamine. Päästetud varanduste üleandmine muinsusvalitsuselt kunstiosakonna valve alla.

C. Kunsti ala.

1. Üldine ülevaade. Osakond omal praegusel kujul, s.o. jagatuna 1) kirjanduse, 2) kujutava kunsti, 3) helikunsti, 4) lavakunsti toimkondadesse ja 5) muinsusvalitsusse, algas oma tegevust juunis 1919. Asjaajamine juhiti algusest peale nii, et muinsusvalitsus Kr.Raua juhatusel iseseisvalt töötas, ainult kirjavahetus käis osakonna registratuurist läbi. Ka jäi aruande aasta jooksul P.=Eesti ja L.= Eesti kunstikaitse toimkondade kunstiteoste peastmise ja registreerimiseni ning muu töö juhtimine tegelikult Kr.Raua hoolde, kuna see töö ja varem tema algatusel oli alustatud ja nüüd senises sihis lõpule viidi toimkondade likvideerimiseni aasta vahetusel, mil P.= Eesti kunstikaitse toimkonna töö kujutava kunsti toimkonna korraldada jäi (ühe palgalise asjaajaja, neiu Kristine Mei, kaudu), L.= Eesti kunstikaitse toimkonna asemele aga toimkonna senine juhataja, Al.Tassa, L.= Eesti kunstikaitse volinikuks nimetati. Osakonna tööjaotus üksikute kunstialade järgi oli osakonna praeguse juhataja ametisse astumisel juba tolleaegse Haridusministri J. Kartau poolt põhjusemõttelikult otsustatud, ning ongi mõtte seesugusest tööjaotuse viisist esimesel pilgul kõige ligem ja nagu iseendast mõistetav. Tööjaotus üksikute kunstialade järgi oli liiategi alguses õigustatud kogu meie kunstielu siiamaaalse organiseerimatusena ning näis kergem ja otstarbekohasem olevat asudes sellele organiseerimistööle teda eestkätt katsuda teostada üksikuil erialadel. Selleks oli tarvis tööle võtta spetsialiste iga ala kohta. Nii sai kirjanduse toimkonna juhatajaks osakonna sekretäär kirjanik K.A.Adson, kujutava kunsti toimkonna juhatajaks maalikunstnik N.Triik, kuna helikunsti ja lavakunsti toimkondade juhtimine jäi osakonna juhataja hoolde. Märgitud kposseisus algas osa-

kond tööd kahe pääülesande sihis: 1) luua soodsaid eeltingimusi kunsti arenemiseks, muretsedes kõigepäält kunstiloojatele elamis-, õppimis-, arenemis- ja töötamisvõimalusi, nõutades nende tööle ja tööviljale seaduslikku kaitset, ja 2) luua eeltingimusi kunsti- kultuurilise tasapinna tõstmiseks kogu riigis ja ühiskonnas. Selle kahe põhiülesande kõrvale, mis vahest aruand- ja ametkoha tegevusala kõige üldsemal kujul piiravad ning ühtlasi tema olemasolu põhjendavad, selle kahe ülesande kõrvale tekkis, eestkätt lahendust nõudes, 3) hoolitseda meie kunsti- kultuurilise representatsiooni eest sise- kui väljamaal.

2. Kunstinäitus. Kolmandama ülesande täitmiseks korraldas osakond Tallinnas ajaloolisülevaatliku Eesti kunstinäituse, kuna juba varem kavatsesid Eesti kunsti albumi jaoks reproduktsoonide muretsemiseks oli vaja meie kunstnikkude teoseid Tallinna koondada. Näitus oli avatud Tallinna tütarlaste kommertskooli ruumides juuli algusest augusti alguseni ja esitas üle 400 numbrilisena koguna pea 40 autori tööd. Näitust käis vaatamas umbes 5000 inimest, nende hulgas rida Tallinnas viibivaid väljamaalasi, kellede hulgast üks rootslane mõtte algatas, viidagu näitus Stokholmi, misjuures kõik näitusega ühenduses tekkivad kulud tööde Stokholmi sadamasse jõudmisest nende tagasi saatmiseni oleks võetud Rootsi kanda. Tehti selle mõtte teostuseks tarvilikud eeltööd, kuid ettevõtte jäi teostamata, sest et korda ei läinud veokulude katteks Tallinnast Stokholmi ja tagasi ja ühe kunstniku reisukuludeks, kes näituse korraldustööd Stokholmis tegelikult oleks juhtinud, tarvilist krediiti nõutada.

3. Kunsti albumi jaoks lasti näitusel olnud ja sellekohase erijury poolt volitud teostest (skulptuur ja graafika) ülesvõtteid teha, kuna maalide ülesvõtmiseks spetsiaal ortochrom plated juba varem Inglismaalt olid tellitud. Need plated jõudsid aga alles päralt veebruaris 1920 a., siis, kui vahepääl peetud läbireakimiste ja kirjavahetuse kui ka koha pääl tehtud proovide järele selgunud oli, et albumi kõige parem ja odavam oleks Saksamaal trükkida lasta ning seepärast pildid oktoobri kuus Berliini saadetud, kus nad aga praegugi seisavad, ilma et albumi trükkimises edasi oleks jõutud, sest et kõigist

ettevõetud sammudest hoolimata riigikassa osakonnale määratud albumi krediiti välisvaluutaks pole vahetanud.

4. Eesti tutvustamiseks on osakond väljamaale saatnud veel materjaale, mis allpool, kirjandusalal tehtud tööde all äranäidatud.

Päale selle koguti Eesti elo kirjanduse ja kunstiga tutvustamiseks kirjutusi mitmesugustelt aladelt entsüklopeedilises teoses ühendamiseks ja lasti tõlkeid valmistada Eesti kirjanikkude töödest (proosa ja luule) kirjanduslike antoloogiate väljaandmiseks.

5. Autasu kirjanikkudele ja kunstnikkudele. Eespool märgitud kahe põhiülesande sihis nõuti kõigepealt krediit autasude andmiseks meiekirjanikkudele, kujutavatele kunstnikkudele ja helikunstnikkudele kokku 100.000.- ulatuses, mis summa kindlasti liiga väikeseks tuleb pidada, ning tõesti mõnede kirjanikkude poolt protesti avaldustega tagasi lükati. Ühel ajal krediidi nõudmisega autasude andmiseks algutati mõtte kirjanikkude ja kunstnikkude riiklikust toetamisest kest ka töö võimaldamiseks korralise palga ehk stipendiumi kujul. Peale selle määrati pajak skulptoritele A.Veizenberg'ile ja A. Adamson'ile ja M.J.Eisenile.

6. Ühenduse loomine kunstnikkudega ja kirjanikkudega. Osakonna algava töö viljakaks tegemiseks oli vaja astuda kontakti üksikute kunstialade tegelastega. Heli- ja lavakunstnikkudega oli see kergemini teostatav: esimesed on kogunud Eesti Helikunsti Seltsi ümber, teised koondanud Eesti Näitlejate Liitu, mis mõlemad ülemaalsed organisatsioonid. Kujutavate kunstnikkude ja kirjanikkudega ühenduse loomiseks korraldati "Eesti kunstnikkude päev" ja "Kirjanikkude kongress", mis ärapeeti, esimene 9. ja 10.augustil, varem nimetatud kunstinäituse lõpul, ja teine 6.ja 7.septembril. Nende kongresside esimeseks praktiliseks saavutuseks oli kongressidel valitud ajutiste, keskorganisatsiooni ilmet kandvate esituste loomine, milledega nüüdsest peale tähtsamate küsimuste lahendusel põhjusemõttelise seisukoha saavutamiseks kui vastava kunstiala nõukoguga asju harutati, nagu heli- ja lavakunstisse puutuvate küsimustega samal alusel mõlema vastava organisatsioo-

ni juhatuse poole pöördi. Osakonna poolt algatatud mõte kirjainikkude= kunstnikkude riikliku toetamise kohta palga kujul tõusis kongressidel iseseisvalt päevakorraale ja otsustati põhjusemõttelikult jaatavalt, nii et osakond nüüd kongressidel valitud keskkomiteede poolt sellekohase seaduse= eelnõu valmistamisest vabastati.

7. K u j u t a v a k u n s t i alal tuleb nimetada kõigepealt osakonna algatusi tarbekunsti (kunstkäsitöö) suhtes: nii teostati Tallinna kunsttööstuskooli riigistamine, et võimalust luua täie mõjuvõimuga põhjalikka reforme meie aja nõuete kohaselt selles meie vanemas kunstikoolis läbi viia. Ühenduses sellega kommandeeriti nimetatud kooli õpetajad, hra E.Taska ja neiu H. Nael, väljamaale end omal erialal, esimene papitöös, raamatuköites, paberi= ja riidetrükis, teine naiskäsitöös - täiendama kui ka tarvilikka materjaale muretsema koolile. Peale selle anti rahalist toetust neiu Juuli Suits'ale Müncheni sõiduks, et talle võimaldada säält ära tuua omad keraamika proovid ja retseptid, et seda materjaali kasutada Tartus tema juhatusel käimapandud keraamika õpetöökojas. Tegevusest vabakunsti alal nimetatagu Tartus asutatud Tartu kunstikooli "Pallasse" põhikirja väljatöötamine, millega alus pandi esimesele puhtakunsti koolile Vabariigis. Peale selle osteti asutatavate riikliste kunstikogude jaoks mõned kunstiteosed, milledest nimetatagu terve rida mitmesuguseid käsijoonistusi ja kogu ex= libris'ite kollektsioon (ligi 1500 lehte). Kunstimuuseumi asutamisele pandi alus "Eesti kunsti muuseumi seltsi" asutamisega, mis osakonna algatusel teostati.

Uhtlasi esitati Tallinna linnavalitsusele ettepanek anda A. Veizenbergi tööde kogu, mis linna oma, asutatavas riiklises kunstimuuseumis väljapanemiseks, kui linn peaks loobuma kavatsusest asutada Veizenbergi nimeline erimuuseum. Selle ettepaneku kohta on linnavalitsus põhjusemõttelikult jaatavale seisukohale asunud, kavatsust ei ole aga võidud teostada, kuna alles puudub V.Valitsuse põhjusemõttelik otsus muuseumi asutamise kohta. Sellega ühenduses on osakond Kadrioru lossi kasutamise küsimuses algatanud mõtte asutada sinna riiklik kunstimuuseum, mis lausunud kahes sellekohases ühes Ehituspeavalitsuse esita-

jatega kokkusõetud aktis. Silmaspidades materjaalide, nagu värvide, lõuendi, pinslite jne., puudust töötamiseks kujutava kunsti alal nõuti krediiti kunstnikkudele materjaalide muretsemiseks ja töötati välja alused, millel neid materjaale kunstnikkuile kättesaadavaks teha, kuid kavatsus jäi teostamata, sest et seks krediiti ei lubatud. Ka algatati mõte suuremate tööde valmistamise võimaldamiseks riigi poolt kunstnikuile ateljeesid ehitada, kuna era ehitusettevõtjate poolt see vajadus siiaaale tähelepanemata jäetud ja loota ei ole, et see ligemal ajal sünniks. Seks käidi Ehituspäeavalitsuse esitajatega üksikuid Kadrioru pargis olevaid hooned ülevaatamas, et kindlaks teha, missugused neist nimetatud otstarbeks ümberehituse jaoks kõlbulikud oleks ja järelikult riigile reserveerida tuleks Kadrioru hoonete üleandmise puhul Tallinna linnale.

8. Helikunsti alalt oleks nimetada peale jooksva töö, mis juba olemasolevad ja vastasutatud muusikakoolid kaasa töid, rida ülesandeid, millede kohta ligemaid kavatsusi valmistada Eesti Helikunsti Seltsile kui helikunsti nõukogule ülesandeks tehti; nii helikunsti koolide normaal-põhikirjade ja õpekavade väljatöötamine, siis kava kokkuseadmine Eesti heliloojate kompositsioonide kirjastamiseks H/ministeeriumi rahalisel toetusel sellekohastest osakonna krediitidest. Lõppeks tehti ülesandeks esineda ettepanekutega selle kohta, mil teel tutvustada väljamaid Eesti muusikaga. Kõik need ülesanded on esialgu alles lõpule viimata.

9. Lavakunsti alalt on nimetada kavatsused lavakunstilise erihariduse võimaldamiseks. Seks oli alguses nõu asutada eriosakond Tallinna kõrgema muusikakooli juures, mis aga vastasutatud kooli korraldustööde raskuste pärast ja kohase juhataja puudusel jäi teostamata. Opekava kavatsetud osakonna jaoks töötati ühiselt Eesti Näitlejate Liidu juhatuse kui lavakunsti nõukoguga välja ja saadeti haaksarvamiseks meie omal ajal kaaluvamale lavategelasele, Eesti esitajale Kopenhagenis, Karl Menning'ule. Osakond hra Menning'ult vastust pole saanud. Edasi, silmaspidades lavategelaste rasket ainelist seisukorda, algatati osakonna poolt mõte koondada lõbustusmaksu näol kokkulevad summad lavategelaste abiandmise erikassasse, missuguse

asutuse jaoks kavade ja eelnõude valmistamine lavakunsti nõukogule ülesandeks tehti. Peale selle anti rahalist toetust meie noore tantsukunsti paremale edustajale, neiu Ella Ilbak'ile, õpetėekonnaks Pariisi.

10. Kirjandusala. Eesti uuema ilukirjanduse antoloogia Saksa keeles. On seatud kokku (kirjanikkude esitajate koosolekuil) ja Saksa keelde tõlgitud antoloogia II. Käsikirja 1 eksemplaar saadetud Pariisi Eesti Saatkonnale prantsuskeelse tõlke muretsemiseks ja teine eks.Berliini kirjastaja või trükikoja otsimiseks. Paralleelselt on koha peal trükkimiseks samme astunud (seks juhtumuseks, kui väljamaal trükkida ei saa): paber ostetud ja paremate, representatsioon=eksemplaride tarvis Soomest hea paber tellitud, onka Sõjaministeeriumilt mitmele korrale vilunud ladujaid palutud ajutiselt vabastada, kuid tagajärjeta. Ka Berliinis poleveel trükkimise võimalusi leitud. Antoloogia I ande sisu kindlaks määramine antud Friedebert Tuglase hooleks. Entsüklopeediline Eesti kultuuri tutvustamise teos. Teose väljaandmine on algatatud enne K.O. reorganiseerimist, minister Laksbergi aegu ja artiklite ning nendele saksa-keelsete tõlgete muretsemine antud V.Ernitsi hooleks. Kuid et V. Ernits muude töödega liig koormatud oli, siis võttis K.O. osa käsikirjade ja nende tõlgete muretsemise enda peale. Teos saab ilmuma 2-es andes (et väljaandmist kiirendada). Paberid on valmismuretsetud ja trükkimiseks samme astunud.

11. Tõlkekirjanduse väljaandmine. Väärtusliku Euroopa teaduslise- ja ilukirjanduse teoste Eesti keelde tõlkimiseks ja Ministeeriumi kulul väljaandmiseks on käsikirjade nõutamiseks üleskutsed ajalehtedes avaldatud. Sissetulnud selle peale hulk pakkumisi, suures enamuses mitte vastuvõetavaid. Terve 1920 aasta tarviduseks on odavalt paber valmis ostetud. Käsikirja omandatud kaks (teaduslist kapitaalset tööd). Rida koosolekuid peetud tõlkekirjanduse soetamise programmide väljatöötamiseks. Ettevõtte reaalsemale alusele seadmiseks on tarvis, et Ministeeriumil oma trükikoda oleks.

On saadetud Eesti ja Eestisse puutuvat saksakeelset kirjandust mis E.R.Muuseumist, ajalehtede toimetustest ja raamatukauplustest saada oli, tutvustamiseks Berliini, Pariisi ja Stokholmi väljamaa autori õigusega ja kirjandusliste ning kunstiliste olude

ja riikliste korraldustega tutvustamiseks ning siin sellekohaste korralduste tegemiseks on palutud Eesti saatkondadelt Berliinist, Londonist, Pariisist ja Itaaliast materjaale. On saadud aga õige vähe.

Meil maksev veneaegne autori õiguse seadus on Eesti keelde tõlgitud kirjandustoimkonna juhataja poolt.

On tellitud Saksamaalt Saksa ja Prantsuskeelseid kirjanduse ja kunsti shurnaale kunstnikkudele ja kirjanikkudele K.O.kontrolli all tarvitamiseks.

On ostetud Gatschinest ära põgenenud kolleksionäärilt 150.000 m.eest 1) raamatukogu, koosseisev ilu= kunsti teatri= muusika ja kultuurajaloolisest ning ajaloolisest literatuurist ja 2) exlibriste ning käsijoonistuste kogu. On avaldatud üleskutsed ajalehtis meie vanemate ja surnud kunstnikkude ja kirjanikkude mitte teadaolevate teoste ning elulooliste materjaalide kogumiseks. Tagajärgi ei olnud.

12. V a n a v a r a on aetud asju Dr. Hurti ja M.J.Eiseni vanavarakogude avaldamiseks ja Koidula ning Kreutzvaldi teoste uuesti ilmutamiseks.

Muu seas asuti nende kapitaalide ja annetuste ärakasutamise eeltöödele, mis varem mitmel puhul kirjanikkude ja kunstnikkude heaks annetatud (Varese, Rosenstrauchi ja Dr.Hellati poolt), päriti E.Kirjanduse Seltsilt lähemaid andmeid, kuid Selts pole midagi vastanud.

13. K i r j a v a h e t u s. Aruande aastal oli Osakonnal laaujuhendi järgi 886 kirjavahetust. Kunni 1. juunini käis kirjavahetus ministeeriumi kantselei registratuuri kaudu.

VIII. K u t s e h a r i d u s o s a k o n d.

1. S e a d u s l i n e a l u s. Kutseharidusosakond töötab Ajutise Valitsuse 17. jaanuari 1919 a. (Riigi Teataja nr.4-1919 a.) Vabariigi Valitsuse 17. juuni 1919 a. (Riigi Teataja 39-1919 a.) otsuste, Vene Seaduste kogu I köite II jao Ministeeriumite asutamise seaduse § 433 punkt 6 ja teiste veneaegsete seaduste põhjal, mis senni muutmata.

2. A s u t a m i n e. Iseseisev Kutseharidusosakond asutati aruande aasta 1. juunil. Senni kuulus selle Osakonna tegevus ühise Kesk- ja kutsekoolide osakonna alla, mis asutati 5. detsembril 1918 a. Tegevuse laienemisega ning väljakujunemisega ühendati alg- ja keskkoolide asjad ühte **osakonda** Kooliosakonna nime all ja kutsekoolide osakond nimetati iseseisvaks Kutseharidusosakonnaks.
3. Ü l e s a n d e d. Osakonna tegevuse piirkonda kuulub üldine kutsehariduse edendamine koolide ja kursuste kaudu, kõigi erihariduslike koolide ning kursuste asjad ja tehnika ning kaubandusteaduse üliõpilaste väljamaal õppimise korraldus.
4. K o o s s e i s. Aruande aastal olid ametis:
 - a) endises kesk- ja kutsekooliosakonnas: osakonna juhataja Jakob Vestholm (ametis 5. detsembrist 1918 a.) kunni 1. maini, (Aleksander Raudsep 9. jaanuarist kunni 10. veebruarini, asjaajaja August Alle 19. veebruarist kunni 8. maini ja Karl Adson 8. maist kunni 11. juunini;
 - b) Kutseharidusosakonnas: osakonna juhataja Johannes Kiivet 10. juunist alates ja asjaajaja Mart Alev 14. juulist arvates.
5. Ü l d i n e ü l e v a a d e. Aruande aasta algul oli kutsekoolide vähe: Käsmu merikool ja kommerts- ning kaubanduskoolid, millega harilikku kirjavahetust peeti ja kutseeksamite ja õpeaja lõpu j.n.e. kohta Osakonna poolt korraldusi anti. Uute kutsekoolide avamist ei olnud. Juuni kuul asutatud kutseharidusosakonna ülesandeks oli eriti kutsekoolide organiseerimine. Asuti energiliselt tööle. Avaldati ajalehtedes üleskutseid ja paluti kõiki haridus- ja koolitegelasi, seltsisi ja asutusi oma projekte kutsehariduse alal Haridusministeeriumile tarvitamiseks saata. Üleskutse peale tuldi õige lahkelt seltskonna poolt vastu ja saadeti Osakonnale kutsekoolide kavasid väga mitmel alal. Et põllutöökoolid sel ajal Haridusministeeriumile allusid, siis saadeti Osakonnale teiste seas ka mitmed põllutöökoolide kavad ja Osakond asus ka põllutöökoolide organiseerimisele. Põllumeeste seltside, Agronomide ühiseuse ja Põllutööministeeriumi poolt nõuti põllutöökoolide Põllutööministeeriumile allumist. Viimaks määras ka Valitsus põllutöökoolid ajutiselt Põllutööministeeriumi alla. Et Osakonnal sellega igasugune kava-

de tarvidus põllutöökoolide kohta lõpetud oli, siis anti selles suhtes saadud materjaal ja tehtud kavad Põllutööministeeriumile edasi.

6. M e r i k o o l i d. Silmaspidades Vabariigi etnograafilisi piire, nägi Osakond ühte oma ülesannet teiste kutsekoolide seas tarvilise arvu merikoolide avamises. Et merikoolide tarviduse kohta kindlamat seisukohta võtta, pani Osakond Haridusministeeriumi ruumides mitu nõupidamist mereasjanduse hariduse kava asjus toime, millest osa võtsid rohkem silmapaistvamad Vabariigi merimehed, nii palju, kui see võimalik oli, endiste merikoolide juhatajad ja merimeeste organisatsioonid oma esitajate kaudu. Läbiharutades koosolekutel, kui suur tarvidus merikoolide järel on, ja silmaspidades sõjaolusid, tuldi otsusele, et esialgul küll oleks, kui Vabariigis kolm merikooli avataks ja nimelt Tallinnas, Käsmus ja Kuressaares. Käsmus ja Kuressaares töötasid merikoolid Vene valitsuse ajal, Käsmus isegi ka Saksa okupatsiooni ajal. Käsmus olid vastavad ruumid ja koolile tarvisminevad õpeabinõud, sest Vene võimud jätsid selle kooli inventaari evakueerimata. Kuressaares, kuigi inventaar kõik just koha peal ei olnud, andsid kooli avamisele suurt toetust endise merikooli ruumid. Tallinnas küll enne merikooli ei olnud, aga siiski leiti merimeeste poolt tarviliseks nimelt Tallinnas merikooli avada. Et Narva ja Heinaste liig Vabariigi piiride ääres seisavad, Narva liiategi sel ajal üsna sõjaliini lähedal, Heinaste aga Läti piiri peal, siis otsustati nendes kohtades merikoolid avamata jätta, kuigi seal Vene valitsuse ajal merikoolid töötasid. Endise Narva merikooli inventaar otsustati uuele Tallinnas avatavale merikoolile üle anda. Küsimuse alla võeti, kui suur tarvidus oleks Baltiskis ja Pärnus merikoolide avamiseks. Baltiskis oli Vene valitsuse ajal linnavalitsuse poolt tasuta antud krundi peale merikooli hoolekogu poolt koolimaja ehitatud. Koolile tarvisminevad ruumid, mis linnavalitsuse ja hoolekogu vahel tehtud lepingu põhjal, peaksid Haridusministeeriumile antama, jäid esialgu linnavalitsuse tarvitada, sest et Baltiski Tallinna lähedal on ja sinna merikooli avamine esialgul lahtiseks jäeti. Pärnus arvati merikool tarvilik olema, kuid arvesse võttes

erakorralist aega, lükati sealse merikooli asutamine järgmise aasta peale edasi, kuid avati siiski Pärnu kaptenite seltsi ja maakonnaavalitsuse algatusel. Endise Heinaste merikooli inventaar otsustati Haridusministeeriumi hooleks jätta. Ministeeriumi korraldusel toodi nimetatud inventaar Pärnu ja anti esiteks sadama kapteni hoiule, pärastpoole aga avatud Pärnu merikoolile tarvitamiseks. Vastavaid teateid kogudes leiti, et meil väga suur puudus on merikoolide õpejõudude poolest. Et seda puudust kõrvaldada, leiti aga tarviliku olema merikooli õpetajate ettevalmistamiseks suvised kursused korraldada. Nimetatud kursused peeti Tallinnas 11. aug. kuni 11. oktoobrini, mis kestsid 48 päeva, igapäev peeti 2-4 tundi, kokku 130 tundi. Kursustel loeti Eesti keelt 48 tundi, kasvatusteadust ja õpemetoodikat 12 tundi, astronoomiat - 30 tundi. Navigatsioon ja deviatsioon oli ka tarviline arv tundisid määratud, kuid nende ainete lektori selleks ajaks sõjateenistusest ei vabastatud ja sellepärast jäid navigatsiooni ja deviatsiooni ettelugemised pidamata ja nende asemel loeti astronoomiat. Peale selle loeti kaubandusteadust ja raamatupidamist 24 tundi, okeanograafiat ja meteoroloogiat 16 tundi. Kursustel oli kuulajaid 37 isikut, kellede vanadus 17-48 a. ulatas, nendest merikooli haridusega 26 isikut. Eesti keele, kasvatusteaduse ja õpemetode ettelugemistest lubati osa võtta kõigile merimeestele, kellel vähemalt kihelkonna või endise kaheklassilise ministeeriumi kooli eelharidus. Merikoolides õpejõududena tegevad olla avaldasid soovi 18 kursustest osavõtjat.

Merimeestest koosseisev komisjon Kutsehariduse osakonna juhataja juhatamisel töötas välja merikooli seaduse eelnõu põhijooned ja õpekavad, juhtnööriks võttes osakonna üleskutse peale merimeeste organisatsioonide poolt sisse antud kavasid. Merikoolide seaduse eelnõu ja õpekavad said aruande aastal küll valmis, kuid et osakond vähesel tööjõul töötas, liig koormatud oli, saadeti nimetatud eelnõu Asutavasse Kogusse alles 1920 aasta märtsi kuul.

Kokku seades merikoolide seaduse eelnõu ja õpekavasid, tuldi otsusele, et merekoolidesse vastuvõtmise tingimisi, võrreldes endiste Vene merikoolidega, tuleb märksa tõsta. Vene merikoolidesse võeti õpilasteks kihelkonna ja kaheklassilise ministeeriumi

kooli haridusega, kuna nõupidamisel merimeeste poolt selleks ettepandid vähemalt seitsmeaastast algharidust nõuda. Et algkooli seaduse eelnõu arutamine Asutavas Kogus sel ajal veel pooleli oli tunnistati tarvilikuks esialgselt merikoolide juures ka ettevalmistamise klassid avada. Pärast selgus, et Asutava Kogu poolt kuueaastane sanduslik algharidus vastu võeti, siis võeti merikooli seaduse eelnõusse üles alatised ettevalmistamise klassid merikoolide juures.

Läbi arutades merikooli tüüpi, tuldi otsusele, et merikoolid on tarvis avada ühe tüübilised, kolmeklassilised, mis juures mõnel koolil viimane klass, kui tema järel tarvidust ei tunta, puududa võib, selle juures sünnitab aga iga klass iseseisva üksuse ja selle kursus valmistab teatud laevajuhi kutsele.

Et Tallinna, kui suurem sadama linn, kus mitu laevatehast, mis noortele laevameestele praktiliseks tutvumiseks väga tarvilik, siis otsustati nimelt Tallinnas kõik kolm merikooli klassi avada, kuna teistes merikoolides ainult kolmas klass sel puhul avatakse, kui Tallinna merikool ei saada õpilasi tarvilisel määral vastu võtta.

Praegu töötavad Vabariigis 4 merikooli: Käsbus, Tallinnas, Kuresaare ja Pärnus, millest Tallinna ja Käsme merikoolid täiesti riigi kulul ülevalpeetakse, Kuresaare merikooli majanduslised kulud kannab teatud määral Saare maakonna valitsuse Pärnu merikooli, mis Pärnu kaptenite seltsi ja maakonna valitsuse algatusel avati, peavad esimese õpeaasta jooksul üleval asutajad, kuna 1. jaulist 1920 a. kavatsetakse ka Pärnu merikool riigi kätte võtta, missuguseks otstarbeks 1920 a. eelarvesse vastav krediit ministeeriumi poolt ülesvõeti.

Tallinna merikool töötas aruande teisel poolaastal 3-korralise õpetajaga, kellest 2 merieriteadlast, 1 üldharidusliste ainete õpetaja, viimane ettevalmistamise klassis, ja peale selle veel 7 tunniandjat üksikute ainete tarvis. Kuigi otsustati Tallinnas kõik kolm eriklassi avada, jäi õpilaste puudusel, sõja tegevuse tagajärjel, kolmas klass avamata. Õpilaste arv oli õpeaasta algusel: Ettevalm.kl.-19, I kl.-36 ja II kl.-19, et mõned välja läksid, siis jäi aasta lõpuks 31.dets.- ettevalm.kl.-17, I kl.-28

ja II kl. - 18 õpilast. Tallinna merekoolil on linnavalitsuse poolt poisslaste gümnaasiumis maksuta klassi ruumid õhtupoolel ja kuna ette üks tuba inventaari ja kabineti alla antud, kus juures aga elektri valgustuse eest teatud tasu tuleb maksta, kuna kütmise eest merikool ise peab hoolt kandma. Silmaspidades, et gümnaasiumi ruumides keskkütte on, ei ole merikoolil võimalik juba tervet maja kütta ja sellepärast peab leppima hommikuse maja kütmisega, nii et õhtuks, merikooli viimaste tundide lõpu poole maja täiesti külmaks läheb ja sellega suuresti koolitööd takistab. Peab ütlema, et Tallinna merikool niisugustes oludes järgmisel õppeaastal töötada ei või. Koolil on tingimata tarvis omad, ainult koolile endale tarvitada olevad, ruumid ühes koolijuhataja korteriga, sest merikooli õpilastel tuleb talve läbi lühikese õpeaja tõttu, peale hommikuste klassitundide, praktilisteks töödeks ja harjutuseks lisaks võtta õhtuseid tunde, mis otsekohe tunnikavas tunniarvu kaudu ei ole ette nähtud. See on aga ainult siis võimalik, kui koolil omad ruumid on.

Käsmu merikool, üks vanematest Vene valitsuse aegsetest merikoolidest, on avatud 1884 a. ja töötas isegi Saksa okupatsiooni ajal ja niisama ka terve aruande aasta jooksul, maha arvatud enamlaste aeg, millal koolitöö vähe takistatud sai. Kooli inventaar jäi koolijuhataja herra Larensi energilise väljaastumise tagajärjel enamlaste poolt puutumata. Käsmu merikool töötas 1919. algul 5 õpejõuga ja merikoolis omandasid aruande aasta aprilli kuus kaugesõidu tüürimehe kutse 19 õpilast ja ligisõidu tüürimehe kutse 13 õpilast.

Viimasel poolaastal töötas kool 5 korralise õpetajaga ja 2 tunniandjaga; koolis oli õpilasi: ettevalm.kl.-30, I kl.-12 ja II kl.-13.

Kuresaares oli merikool ka Vene valitsuse ajal, kuid 1915 a. evakueeriti kool Venemaale ja sellest ajast peale jäi töö seisma, kuni kool Vabariigi poolt 1919 a. sügisel avati.

Aruande aasta II poolel oli Kuresaare merikoolis avatud ainult ettevalmistamise klass 32 õpilasega, teised klassid jäid õpilaste puudusel avamata.

Pärnu merikoolis oli avatud ettevalmistamise klass 34 õpilasega

ja I kl. - 18 õpilasega.

Õpemaks oli riigi merikoolides: ettevalmistamise klassis - maksuta, I kl. - 15 0 marka ja II kl. - 200 marka.

7. Tallinna tehnikum. Järgmine tähtsam ülesanne oli Osakonnal Tallinna tehnikumi seaduse eelnõu ja õpekavade kokkuseadmine. Tehnikum on asutatud Eesti tehnika seltsi algatusel. Et tehnikumi seaduse eelnõu välja töötada, kutsus Osakond Haridusministeeriumi ruumidesse Tehnikumi juhatuse liikmed ja teised vastavate asutuste ja organisatsioonide esitajad kokku, kus harutati läbi Tehnikumi ajutine valitsemise kord. Tehnikumi põhikirja töötas lõpulikult välja kutsehariduseosakond, kes selles asjas mitu koosolekut pidas.

Tallinna tehnikumi ülesandeks on oma õpilasi valmistada: 1) tegelisteks inseneerideks ja tegelisteks arhitektideks, 2) tehnikuteks (elektri-, ehitus-, raudtee-, posti-, telegraafi j.n.e.), meistriteks ja tööülevaatajateks. Tehnikum jaguneb eeltehnikumiks (eelkursus), tehnikumi alam- ja ülemastmeks. Eeltehnikum on eelastmeks tehnikumile, tema valmistab algkooli lõpetajaid ette tehnikumi kursusele. Tehnikumi alam- ja ülemastme kursus jaguneb järgmistesse osakondadesse: masinaehitus, elektrotehnika, laevaehitus, inseneerehitus ühes maamöötmise jaoskonnaga, hüdrotehnika, arhitektuur ja lahutusteadus. Tehnikumi alamaste valmistab ette tehnikuid ja meistrid - vastavalt osakonnale, tehnikumi ülemaste aga tegelikke inseneere ja arhitekte.

Tehnikum peeti aruande aasta esimesel poolel Eesti tehnika seltsi kulul üleval, teisel poolel aga makseti riigi poolt õpetajate palgad ja riigi kulul seati korda uued tehnikumi ruumid ning muretseti talle tarvisminev inventaar. 1920 a. võttis ministeerium tehnikumi kulud täielikult riigi kanda ja tehnikum muudeti riigikooliks.

Õpetus tehnikumis algas aruande II poolel suure viivitusega, mis sellest tuli, et raske oli tehnikumile vastavaid ruumid leida. Viimaks lubati vägede ülemjuhataja poolt augusti keskel Kanuti gilde ruumid, kuid sõjaväe asutus, kelle käes ruumid tarvitada olid, kolis alles septembri teisel poolel ruumidest välja. Peale sõjaväe asutuse lahkumise ruumidest, tuli Tehnika seltsil ruumides suuremaid parandusi ja ümberehitusi ette võtta ja selle

tagajärjel võis koolitöö ainult oktoobri alguses peale hakata. Peab ütleva, et praegused ruumid tehnikum ainult ajutiselt võib tarvitada. Puuduvad ruumid töökodade ja laboratooriumide sisseseadmiseks, pealegi laieneb tehnikumi tegevus alamastme vanema kursuste ja ülemastme kursuste avamisega. Et tehnikumi tegevust ajakohaselt realiseerida, on tingimata tarvis lähemas tulevikus tehnikumile maja vastavate ruumidega ühes laboratooriumidega ja vastavate töötubadega ehitada. Peale selle on tehnikumil suur puudus õpeabinõudest, missugune puudus tuleb järgmiseks õpeaastaks kõrvaldada.

Palju raskust tegid aruande aastal õpilaste edasijõudmisele sõjaolud. Suurem jagu õpilasi olid sõjateenistuses, kuna õpilastel aga peale hariliste koolitundide hulk kodust tööd teha on: joonistamised, matemaatika, mehaanika ja füüsika ülesanded. Nii-sama suurt raskust tegi ka õperaamatute puudus, kuna sõjateenistuse tõttu võimata oli korralikult ettelugemistel käia, kuigi õpilased olid Tallinna õpepataljoni koondatud.

Vaatamata ettetoodud raskuste peale, töötas tehnikum siiski üsna rahuloldavate tagajärgedega.

Tehnikumis olid avatud: masinaehituse osakond - 57 õpilasega, elektrotehnika - 67 õpilasega, laevachitus - 18 õpilasega, inseneerehitus - 53 õpilasega, arhitektuur - 12 õpilasega, hüdrotehnika - 21 õpil., käsitöö ja tööstuse oskuskoolide ja õpetöökodade õpetajate ettevalmistamise kursused - 4 õpil., merinseneermehaanika - 7 õpilasega, peale selle avati tehnikumi juures kaubalaeva mehaanikute ettevalmistamise osakond - 47 kuulajaga.

Kaubalaeva mehaanikute osakond avati meremeeste liidu algatusel, et võimaldada meremehaanikutele oma pooleli jäänud haridust lõpetada, niisama ka teistele soovijatele sellel alal vastavat haridust anda. Merimeeste liidu ettepanekul töötas kutsehariduse osakond ühes tehnikumi direktoriga, merejõudude juhataja staabi ja meremeeste liidu esitajatega mehaanikute kooli põhikirja välja. Kooli ülesandeks on ettevalmistada laevamehaanikuid igasuguste laevade tarvis. Laevamehaanikute kool on kahe järguline: alamaste valmistab III järgu aurulaeva mehaanikuid, ja ülemaste teise järgu aurulaevamehaanikuid ette valmistab.

Peale selle on ülemastme kõrval jaoskond, mis valmistab II järgu mootorlaevamehaanikuid.

Peale selle pööras Osakonna poole merejõudude juhataja enda poolt kokkuseatud sõjalaevastiku mereinseneermehaanikute kooli kavaga ja palus Tallinna tehnikumi juures avada vastav osakond. Et mereinseneer-mehaanikute kursuses palju tehnikumi õpekavaga sarnaseid õpeaineid on, siis kergendas see asjaolu merejõudude juhataja poolt ettepanud kava ja töötadi välja vastav põhikiri ning õpekava, mille järele lõpetajad omandavad tehnikumi lõpetajatega ühesugused õigused, s.o. mereinseneer-mehaaniku (inseneer-praktik) kutseõiguse.

8. K ä s i t ö ö k o o l i d. Käsitöökoolidest oleks tähtsam osakonna alla kuuluvatest koolidest Tartu naisühingu käsitöökool. Nimetatud kool peetakse üleval Tartu naisühingu poolt, kuna riigi poolt toetusraha antakse õpetajate palga suuruses. Kool on 3 klassiline ja koolis töötasid aruande aastal 5 õpejõudu. Kool jaguneb 4 osakonda: kudumise osakonnas - 25 õpilast, käsitööosakonnas - 27, raamatuköitmise ja papitööstuse osakonnas - 7 ja keraamika osakonnas - 5 õpilast.

Et riigis käsitööstust tõsta kavatseb, Haridusministeerium võimalikult igas linnas käsitöökoolisi avada. Käsitöökoolide juures, mis avamisele tulevad, peavad asuma õpetöökojad tarvilise oskuse ära õppimise otstarbeks. Selles asjas kokkukutsutud käsitöökoolide esitajad tulid otsusele, et tarvis on käsitöö ja tööstuse oskuskoolide ja õpetöökodade õpetajate ettevalmistamiseks kursused toime panna, mille kestvus 2 aastat. Nimetatud otstarbeks avati Tallinna tehnikumi juures kursused, mis jagunevad kolme jaoskonda, vastavalt raua-, puu- ja ehitustöö alale. Kursustele võetakse vastu täiesti väljaõppinud käsitöölisi.

Et kursustele astujad isikud täiesti välja õppinud, kellel kindel teenistus ja kes, võib olla, perekonna toitjad, kel ilma toetusrahata ei ole võimalik kursustele astuda, pööras Osakond maakonna valitsuste ja mitmesuguste ühisuste poole ettepanekuga kodumaa käsitöö ja tööstuse edendamisele sellega kaasa aidata, et nad enda poolt määraksid mõne stipendiumi kursustest osavõtjatele või saadaksid enda poolt kursustele õppima isikuid, keda

selleks kohaseks peetakse.

Üleskutse peale tuldi maakonnaavalitsuste ja ühisuste poolt õige lahkelt vastu ja määrati nimetatud otstarbeks 9 stipendiumi, kuna mõned ühisused stipendiumi määramise küsimust lubavad üles võtta. Et aga aruande aastal kõik kursustest osavõtjad kohtade peal teenisid ja sellepärast toetusraha ei tarvitanud, palus Oskond stipendiumiks määratud summasid maksvaks lugeda järgmiseks õpeaastaks, millele stipendiumi andjate poolt vastu tuldi. Nii-sama on ka Haridusministeeriumi eelarves stipendiumid üles võetud.

9. Tallinna puutööstuse õpetöö tuba.

Käsitöö ja tööstuse kutsehariduse töstmiseks avati Kutsehariduseosakonna korraldusel Tallinnas riigi kulul puutööstuse õpetöö tuba ja selle juures esialgselt puutööstuse õpetöötoa tarviduste täitmiseks, lukusepa töötuba. Opetöötoa ülesandeks on õpilasi õpetada tisleriteks või lukuseppadeks, et nad kursuse lõpetamise järel täiesti väljaõppinud töölistena iseseisvalt võiksid töötada. Oppima võetakse algkooli mõlemast soost lõpetajaid. Opetus aeg kestab 3 aastat. Praeguste töötubade sisseseade poolt on õpilaste arv 20 peale ette nähtud, kuna edespäi kavatsetakse õpilaste arvu suurendada ja õpetöö tuba teiste tööstuse aladega täiendada. Õpilased töötavad hommiku poolel õpetöötoas juhataja ja väljaõppinud tööliste juhatusel ja peale lõunat on nad kohustatud klassi õpetusest osa võtma. Opetöötoa täielise kursuse lõpetajad omandavad väljaõppinud käsitöölise nime. Opetus õpetöötoas on maksuta ja antaks esimesel õpeaastal abi tarvitavatele õpilastele ülespidamiseks toetusraha, kuna teisest õpeaastast peale õpilased teatud protsendi tellitud tööde sissetulekutest saavad.

Et Tallinnas suur korterite puudus valitseb, otsis Haridusministeerium õpetöötoa tarvis Vitenhofi tän.maja, mille krunt on 418 ruutsulda, nii et võimalus on õpetöö tuba suurendada.

Pealelõunastel tundidel tarvitatakse õpetöö tuba õpetajate seminari kasvandikkudele puutöö harjutusteks, mida edespäi ka teiste keskkoolide tarvis kavatsetakse ära kasutada.

10. K a u b a n d u s k o o l i d. Ette tunes Kutseharidusosakonna tegevust, ei või puudutamata jätta Osakonna kavasid kaubanduskoolide alal.

Et kaubanduskoolide tüüpisi ja nende õpekavasid välja töötada, kutsus Osakond kaubandusteadlaste koosoleku kokku. Koosolekul tuldi arvamisele, et kaubanduskoolisid on tarvis avada kolme tüübilisi: esimene tüüp - alamkaubanduskool ühe aastase kursusega, kus kuueaastase algkooli lõpetajad oma õppimist kaubanduse alal võiksid täiendada. Teine tüüp oleks keskkaubanduskool, kuhu vastu võetakse õpilasteks kuueaastase algkooli haridusega, kursus kestaks neli aastat, millest kaks esimest aastat osalt üldhariduslised, ja kaks viimast puhas kaubandusteaduslised. Keskkaubanduse kooli lõpetajad omandavad keskkooli lõpetajate õigused ja võivad ülikooli kaubandusteaduse osakonda astuda. Peale selle arvati soovitavaks mõne reaalkooli juures keskkooli lõpetajatele aastase õpekavaga kaubandusteaduslised klassid avada.

Kaubandusteaduse üliõpilased ei jäänud aga rahule; nad töötasid välja kõrgema kaubanduskooli õpekava ja esinesid Osakonnale ettepanekuga Tartu ülikooli juures iseseisev kaubandusteaduse osakond avada, missugune ettepanek Haridusministeeriumi poolt Tartu ülikoolile saadeti.

1919 a. olikommertskoole 3 - Tallinnas, Narvas ja Tartus; kaubanduskooli 5 - Tallinnas 2, Tartus, Viljandis ja Pärnus. Kokku oli neis 153 õpetajat ja 2602 õpilast.

11. K u n s t t ö ö s t u s k o o l. Aruande aastal töötas ainult Tallinnas linna kunsttööstuskool 16 õpetajaga, 8 õpetöökoja õpetajaga ja 104 õpilasega. Osakond tegi eeltööd selle kooli riigikooliks võtmiseks. Ülevõtmisega jäi aga 1920 a. alguseks.

12. V ä l j a m a a l t e h n i k a a l a l õ p p i v a d ü l i - õ p i l a s e d. Peale selle oli Osakonnal suurem kirjavahetus üliõpilaste asjus väljamaale sõitmise kohta hariduse jätkamiseks tehnika alal. Välja töötati Osakonna poolt määrused Haridusministeeriumi stipendiaatide kohta. Stipendiumi määrati 200-350 Prantsuse franka kuus, mille lähem suurus vastava maa elukallidusest oleneb. Haridusministeeriumi kulul saadeti aruande aasta jooksul väljamaale õppima 5 üliõpilast. Peale selle

söitsid väljamaale õppima mitmed omal kulul, kelledele aga Haridusministeeriumi ettepanekul väljamaa passid muretseti ja soovituskirjad vastava ülikooli juhatusele kaasa anti nende vastuvõtmiseks ülikooli, ning tõendused nende haridusliste dokumentide kohta. Peale selle oli osakonna suur kirjavahetus Sõjaministeeriumiga üliõpilaste sõjateenistusest vabastamise asjas hariduse jätkamise otstarbel väljamaal.

13. Kirjavahetus. Osakonnas seati sisse iseseisev registratuur 1. juunist alates. Lauajuhendi järgi oli aruande aastal osakonnal 900 kirjavahetust.

IX. Majandusosakond.

1. Seadusline alus. Majandusosakonna seaduslikeks aluseks on Bestimaa koolivalitsuse ajutise korralduse (Riigi Teataja nr.6-1918 a.) §§ 6. ja 8, Ajutise Valitsuse 17.jaanuari 1919 a. (Riigi Teataja nr.4-1919 a.) ning 11.aprilli 1919 a. otsused ja Vene seaduste kogu I köite II jao § 433 ning teised veneaegsed seadused, mis senni muutmata.
2. Asutamine ja ülesanded. Majandusosakond asutati 1. detsembril 1918 aastal. Osakonna alla kuuluvad Ministeeriumi eelarve, õpetajate palkade, koolimajade ehitamise ning parandamise, õpevahendite muretsemise ning arvustiku pidamise asjad.
3. Koosseis. Aruande aastal olid Osakonnas ametis: Osakonna juhataja Michel Fluss 1. detsembrist 1918 a. kunni 11.veebruari-
ni 1919 a., Tõnis Grünberg 15. veebruarist kunni 7. oktoobrini ja August Uuli 14. oktoobrist alates, statistika toimkonna juhataja August Veinmann 11. juunist alates, koolitarbeasjade toimkonna juhataja Gustav Landmann 27. oktoobrist alates, asjaajaja Ruurik-Valter Mikkelsaar 9. detsembrist 1918 a. kunni 24.juulini 1919 a., Kusta Rumma 24. juulist kunni 1. detsembrini, nimetati sama Osakonna sekretäriks 1. detsembrist alates, Paul Schneider 1.detsembrist alates, pearaamatupidaja Ruben Voormansik 8.veebruarist alates, vanem arhitekt Karl Burman 1.septembrist alates,

kaks kantsleiametnikku, kolm teenijat ja kirjakandja.

4. Üldine ülevaade. 1918 aasta lõpul ja ka 1919 a. esimestel kuudel oli majandusosakond õieti ministeeriumi arveosakond, kellel ainult rahaliste operatsioonidega tegemist oli. 1919 aasta keskel, kuuni kuust alates, hakkas majandusosakonna tegevus laienema ja aasta viimastel kuudel võttis enamvähem praeguse tegevuse kuju.
5. Arvustik. Juuni kuul tuli arvustiku toimkond/juurde. Selle toimkonna tööks on olnud igasuguse statistika teadete kogumine koolide üle. Koolidele saadetud ankedi lehed, milles teateid nõuti õpetajate, koolide asukoha, laste arvu kohta. Anketi ei saa mitte täiesti korda läinuks lugeda, sest mitmed koolivalitsused täitsivad õige loiult ministeeriumi nõudmist, osa ankedi lehti saadeti alles 1920 a. algul tagasi. Siiski andsivad saadud teated ligikaudsed teated koolide, õpetajate ja laste arvu kohta. Saadud andmete põhjal oli võimalik 1919 a. teise poole eelarvet kokku seada.
6. 1919 a. eelarve. 1919 aasta terve esimese poole kohta üldüldist eelarvet ei olnud, tarvilikud krediidid nõuti kuude kaupa. Esimese poole aasta krediitide summa Mk. 1.921.207.03. Selle summa hulgas on tähtsamad kulud:

Palgad, päevarahad ja sõidukulud.....	Mk. 84.530.22
Ministeeriumi majanduslised kulud.....	" 25.106.37
Stipendiumid.....	" 37.115.-
Soome õpetajate vastu võtmise kulud.....	" 10.000.-
Kesk- ja kutsekoolidele.....	" 63.249.05
Tartu Ülikoolile.....	" 674.746.86
Kunsti ja muinsus alal.....	" 179.354.-
Erakoolidele.....	" 105.250.39
Laenudeks.....	" 450.200.-
Kursuste kulud.....	" 147.746.86
Lääne maakonna valitsusele õpetajate palkadeks"	81.460.-

 1919 aasta teise poole eelarve on kahes osas kokku seatud, sest puudulikute andmete pärast ei olnud võimalik täieliku eelarvet kokku seada. Osa krediite on veel 1920 aastal nõutud. Esimene osa eelarvest 4.276.266.65 marga suuruses on Asutava

Kogu poolt 21. novembril 1919 a. ja teine osa 13.279.205.33 marga suuruses - 19-dal detsembril 1919 a. vastu võetud. Suurem osa eelarve summast on õpetajate palgad, Tartu ülikooli kulud ja kunstiteoste ja kunsti kogude ostmiseks küsitud krediit. Viimane krediit, Mk. 3.000.000 marka jäi pea kõik 1919 a. tarvitamata, sest et eelarve alles aasta lõpul kinnitati.

7. Seaduse eelnõud. Seaduse projektidest, mis majandusosakonna poolt väljatöötatud oleks nimetada: õpetajate palga määrus, mis 28. augustil 1919 a. Asutava Kogu poolt vastu võetud, ja õpetajate pajuki kassa seaduse projekt, viimane jäi aga teostamata, 28. augustil 1919 a. Asutava Kogu poolt mitmesuguste muudatustega vastu võetud õpetajate palgamäärus, tema teostamisel tekitas hulga arusaamatusi, mille lahkumine majandusosakonnale palju rasket tööd kaasa tõi, iseäranis õpetajate hariduse järkudesse liigitamise küsimus, niisama ka palga maksmine tundide arvu järel ja mitmed muud küsimused. Mõnes küsimuses, mis palga seadusesse puutub, tuli Kõrgemalt Riigikohtust seletust küsida, nagu juhatuse tasu, perekonna abiraha maksmise, elukalliduslisa ja palkade kohta aja eest 1. nov. 1918 a. kuni 1. juunini 1919 a.
8. Koolimajade ehitamise ja parandamise asjad. Koolimajade ehitamise ja parandamiste asjus nõuandmiseks asutati osakonna juurde ehitusbüro. Nõuandjaks määrati arhitekt K. Buurman.
9. Kooli tarbeasjade toimkond. Oktoobri kuul pandi ametisse veel kooli tarbeasjade toimkonna juhataja. Kavatsused sellel alal ei ole täide viidud.
10. Kirjavahetus. Kunni 1-se juunini 1919 a. ei olnud osakonnal eraldi registratuuri: See seati sisse alles 1-sel juunil. 1-sest juunist kunni aasta lõpuni on osakonnas laauajuhendi järgi 2102 kirjavahetust olnud.

X R a h v a h a r i d u s o s a k o n d.

1. S e a d u s l i n e a l u s. Rahvaharidusosakonna seaduslikeks aluseks on Eestimaa Ajutine koolivalitsuse korraldus (Riigi Teatajanr.6-1918 a.), Vabariigi Valitsuse 13. augusti otsus (Riigi Teataja nr.56-1919 a.), Vene Seaduste Kogu I köide II jao § 433 punkt 11. ja teised veneaegsed seadused, mis senni muutmata.
2. A s u t a m i n e j a ü l e s a n d e d. Rahvaharidusosakond asutati 21. juulil 1919 a. (Vabariigi Valitsuse otsus 13.augustist 1919 a. - Riigi Teataja nr.56-1919 a.) Osakonna ülesandeks on vaba haridustöö korraldamine ja ergutamine, täiskasvanute jaoks korraldatavate edasiharimise koolide ja kursuste, pühapäevakoolide, rahvaülikoolide, raamatukogude, lugemistubade, töölistmajade, rahvamajade, spordi, kinode j.n.e. asjad.
3. K o o s s e i s. Aruande aastal olid Osakonnas ametis: Osakonna juhataja Emma Asson 21. juulist alates, asjaajaja Liisa Martinson 1.augustist alates ja raamatukogude instruktor Voldemar Krabi 1. detsembrist alates.
4. Ü l d i n e ü l e v a a d e. Osakond alustas oma tegevuse juulikuu 1919. Ta seadis oma ülesandeks rahva vaimliste huvide elustamise, tema silmaringi laiendamise ja edasiharimise võimaluse loomise neile, kes edasiõppida soovivad. Selle sihi saavutamiseks mõtles osakond õhutada raamatukogude ja lugemislauade asutamist ning olemasolevate raamatukogude korraldamist, avada edasiharimiskooli ja kursusi, rahvaülikooli, korraldada rahvalikke kõnekoosolekuid ja loenguid mitmesuguste küsimuste üle, ära kasutada kinosid hariduslikeks otstarbeiks, raamatukogude täiendamiseks väljaanda rahvaraamatuid jne. Oma sihtide teostamisele asudes tuli osakonnal kohe raskustega võidelda: puudus raha ja puudusid tarvisminevad intelligent töötajad. Raha asjus pööris osakond kohe alguses omavalitsuse asutuste poole, et need hariduse töstmisele täiskasvanute keskel aineliselt vastutulles abiks oleksid. Kuid selgus, et omavalitsuse asutused rahakitsikust põevad, et mitmed vallad omi harilikkegi kulusid

katta ei suuda. Ainult üksikud omavalitsuse asutused võisid osakonna soovidele vastu tulla ja rahalist toetust anda.

5. Rahvaharidusinstruktorite ametisse seadmise kavatsus. Osakonna soov oli igasse maakonda üht rahvaharidusinstruktori ametisse panna, kes haridustööd väljaspool kooli kogu maakonnas oleks juhtinud, kuid maakonna- ja linnavalitsused ei võinud nende ülevalpidamiskulusid endi kanda võtta. Mitmelt poolt avaldati soovi et nimetatud instruktorid riigikulul ametisse hakkaksid, kuid Haridusministeeriumil ei olnud ka eelarves seks otstarbeks summe.

6. Edasiharimiskoolid ja kursused. Samuti oli lugu edasiharimiskoolide ja kursuste ning lugemislaudade asutamise, ei leitud raha nende käimapanemiseks. Haridusministeeriumil olid küll lisaeelarvesse vastavad toetussummad võetud, aga lisaeelarvesse sai alles Jõulu pühade eel As.K.poolt kinnitatud, millepärast osakond täielikult neid summe ära kasutada ei saanud. Möödalanud sügisel said käima edasiharimiskoolid ainult Paides, Tartus, Tallinnas, Viljandis ja Kuresaares. Rahvaulikoolid said käima Tallinnas ja Tartus, Viljandis tehti eeltöid, aga ettelugemised algasid Viljandi rahvaulikoolis jaanuaris 1920 a.. Samuti jõutu Petseris ja Haapsalus rahvaulikoolid avada alles pööle Jõulu Teistes linnades ei saanud rahvaulikoolid ja edasiharimiskoolid käima õpejõudude puudusel. Maal said lühikeseajalised kursused ärapeetud ainult Lihulas kohaliku Haridusseltsi korraldusel. Küll tehti mitmel pool eeltöid, kuid ikka olid takistused olemas ja kursused ei saanud käima. Liiga mitmel pool puudusid kursuste korraldamiseks ruumid, ehk puudusid õpejõud ehk raha. Käesoleval aastal hakkas asi igas suhtes paranema ja selle tagajärjel said ka maal mitmel pool kursused käima.

Ohtu-edasiharimiskoolide jaoks linnas ja lühikeseajaliste kursuste jaoks maal seadis Osakond normaalpõhikirjad ja tunnikavad kokku ning saatis nad ühes seletuskirjadega maakonna- ja linnakoolivalitsuse kaudu laiali, et edasiharimismõtet õhutada ja töid kohtadel hõlbustada.

Linnadesse, kus keskkoolid töötavad, seega õpejõud saadaval, saatis osakond koolivalitsustele üleskutsed asutada Rahvaulikoolile

seltse, kes käima paneksid rahvaülikoolid. Töö kergendamiseks saatis osakond neile Rahvaülikooli seltside ja Rahvaülikoolide normaal põhikirjad.

7. R a h v a r a a m a t u k o g u d. Raamatukogude korraldamisele sai Osakond alles 1.dets.-st asuda, kui ametisse määrati rahvaraamatukogude instruktor. Enne seda kogus osakond ringkirjaga Vallavalitsustelt teateid raamatukogude ja lugemislaudade üle. Vastustest ringkirjale järgnes, et meil maal umbes 140 raamatukogu on. Hiljemini selgus aga, et neid palju rohkem on, nii näituseks on Järvemaal 25 raamatukogu, kuna vallavalitsuste vastuste järele saäl ainult 8 pidi olema.
- Et raamatukogude asutajaile abiks olla, seadis Osakond soovitatavate raamatute nimekirjad rahva raamatukogude jaoks kokku, I 125 köitelise ja II 125 - 120 köitelise jaoks.
- Et raamatukogudele ja lugemislaudadele võimaldada odavamalt raamatuid ja ajakirjandust saada, pani osakond kirjastusäridele ja ajalehtede ning kuu- ja ajakirjade toimetustele ette raamatukogudele ja lugemislaudadele hinnaalandust anda, missugusele soovile ka mitmed vastu tulid lubades läbisegi 20-25% hinnaalandust.
8. R a h v a r a a m a t u d. Edasi tellis Osakond väljamaalt populärteaduslikke rahvaraamatuid osalt eeskujuks, osalt tõlke jaoks, kuid tellitud raamatud tulid alles käesoleva aasta kevadel kätte Soomest ja Londonist, Berlinist ja Pariisist ei ole neid veel senini saadud.
- Ka saatis Osakond aasta lõpul üleskutsed meie paremaile sulemeestele rahvaraamatuid kirjutada.
9. R ä n d a v a d l e k t o r i d. Juba oma tegevuse alguses kavatses Osakond ametisse panna rändavaid lektorid, kes oleks maal ümberkäies, lühikeseajalisi kursusi ja üksikkönesid pidades, vaimlist virgutustööd teinud ja sellega pinda valmistanud tõsisemale haridustegevusele lähemas tulevikus. Kuid osakonnal ei läinud korda kohaseid isikuid leida.
10. K i n o d. Osakond tegi ka kinodega katset. Aga et tal korda ei läinud väljamaalt filmide tellimiseks krediiti saada, oli ta sunnitud nad jätma; üks neist on Vig.Sõjameeste Ühisusel praegu rendil.

11. Rahvahariduspäev. 9. ja 10. novembril korraldas Osakond "Rahvahariduspäeva", millest osavõtma olid kutsutud kõikide maakondade ja linnade koolivalitsuste juhatajad ning hariduslike seltside edustajad. Rahvahariduspäev pidi ülevaate andma sellest, mis meil rahvahariduse alal täiskasvanute keskel on tehtud ning mida sel alal lähemas tulevikus teha tuleks. "Küla-leiba" tooma kutsus Osakond tuntud haridustegelased Olssoni Rootsist ja Uno Stadius'e Soomest, kes "Rahvahariduspäevast" osavõtjaid rahvaharidustöö korraldamisega väljaspool kooli Rootsis ja Soomes pidid tutvustama. Samad lektorid olid kõnelejatena ka karskuskongressile kutsustud, mis teatavasti samal ajal ära peeti. Aruannetest kohtadelt selgus, et meil maal pea ainukeseks rahva valgustamise hallikaks raamatukogud on, aga et needki mitmel pool korraldamata ja tarvitamata seisavad. Edasi selgus, et Haridus-seltside tegevus sõja läbi halvatud on, ainult viimasel ajal on nad siin ja seal enesest elumärki andma hakanud. Nii teatatakse siit ja sealt, et on kavatsused olemas, kas õhtukooli, kursusi, rahvaülikooli käima panna ehk lugemisringi, lugemistube jne. asutada.

"Rahvahariduspäeval" peeti järgmised kõned: Ebnon - ülevaade osakonna tegevusest; V.Krabi - rahvaraamatukogudest ja nende korraldamisest; Olsson - rahvalik haridustöö Rootsis; U.Stadius - rahvaharidustöö Soomes; V.Karpio - haridustöö Soome töörahvas; R.Rägo - rahvaülikool. Kõnede ja neile järgnevate läbirääkimiste järele, võttis "Rahvahariduspäev" järgmised resolutsioonid vastu:

I. Rahvaraamatukogude asjus:

1. Rahvahariduse päev tunnistab tarvilikuks, et rahvaraamatukogud on maksutumad.
2. Rahvahariduse päev tunnistab, et rahvaraamatukogude edendamiseks tarvis on seltskonna, kogukondlise omavalitsuse ja riigivalitsuse koostöötamine, kus juures eestkätt omavalitsuse ja riigi valitsuse kohuseks on raamatukogude eest aineliselt hoolitseda.
3. Rahvahariduse päev tunnistab tarvilikuks rahvaraamatukogude asutamise igasse valda ja suuremate kogude käimapanemise

igasse kihelkonda ja linna.

4. Rahvahariduse päev tunnistab tarvilikuks raamatukogude instruktori ametisse panemise Haridusministeeriumi poolt.
5. Rahvahariduse päev tunnistab tarvilikuks kõige lähemal ajal raamatukogu hoidjate kursusi toime panna.
6. Rahvahariduse päev tunnistab tarvilikuks, et raamatukogude juures lugemislauad saaks avatud.

II. Rahvaülikooli asjus:

1. Rahvahariduse päev leiab, et rahvaülikoolide korraldusele Eestis tuleb asuda järgmiste põhimõtete järele. Rahvaülikooli eesmärgiks olgu oma kuulajatele mitte eriteadlist haridust anda, vaid ülevaadet praeguse teaduse arenemisest ja tutvustada neid teadusliku mõtlemis ja töötamisviisiga.
2. Ettelugemised olgu korraldatud seerijate viisi, silmas pidades, et aasta jooksul teatud teadusevalla kohta võimalikult ülevaade saaks antud.
3. Alalise rahvaülikooli korraliste kuulajate käest tuleb nõuda rahvakooli kursuse piirides celteadmisi.
4. Kohtades, kus alatise rahvaülikooli esialgu ei ole võimalik mitte avada, tuleb korraldada kursusi.
5. Era organisatsioonide poolt ellukutsutud ja ülevalpeetavale rahvaülikoolidele tuleb anda riigi ja omavalitsuse poolt tarvilisel määral toetust.
6. Tarbekorral peab riik ja omavalitsused enese algatusel rahvaülikooli ellu kutsuma.

III. Edasiharimise koolide asjus:

Rahvahariduse päev tunnistab tarvilikuks, et edasiharimise koolid saaksid asutatud linnades, alevites, vabrikutes ja mujal rahvarikkamates kohtades.

IV. Rahvahariduse päev tunnistab tarvilikuks, et Haridusministeerium korraldaks kirjanduse registreerimise ja ilmunud raamatute nimestiku avalikuks tegemise.

V. Rahvahariduse päev soovib, et käesoleva rahvahariduse päev täielik protokoll eribroshüürina välja saaks antud.

VI. X.Karskuse Kongressi juhatuse ettepanekul võtab rahvahariduse päev keeluseaduse ja salaviinapõletamise asjus järgmise

otsuse vastu:

Rahvahariduse päev tunnistab
tarvilikuks:

1. toetada põhjusemõttelikult keeluseadust,
2. hukkamõista salaviinapõletamist,
3. toetada karskuse tööd.

12. Mitmesugused asjad. Rahvaharidusepäeval avaldatud soovi järele seadis Osakond Haridusseltsi normaal - põhikirja kokku ja avaldas selle ajalehis novembri lõpul. Teiste Rahvahariduspäeva otsuste täidesaamine jäi uue aasta ülesandeks. 1.dets. sai raamatukogude instruktor ametisse pandud, millest Osakond ajalehis ning ringkirjaga linna ja maakonnakoolivalitsustele teatas, selle juures äraseletades raamatukogu instruktori ülesanded. Novembri lõpul saatis Osakond üleskutsed naisseltsidele, naishariduse tõstmise alal täiskasvanute keskel Osakonnale abiks olla, Soome "Marta selts" eeskujuks soovitades.
13. Abirahad rahvaraamatukogudele. Abiraha on Osakond andnud 1919 a. summadest: 31 raamatukogule kokku 20.750 marka; Tallinna, Tartu ja Viljandi rahvatülikoolile kokku 13.575 marka.
14. Kirjavaheetus. Lauajuhendi järgi oli Osakonnal aruande aastal 419 kirjavahetust.

XI Rahvussekreteärid.

A. Üldine ülevaade.

1. Ametamine ja ülesanded. Eesti Vabariigi valitsemise ajutise korra § 18. märkus 2 (Riigi Teataja nr.44-1919 a.) põhjal on Haridusministeeriumi juure asutatud vähemusrahvuste kultuurhuvide kaitseks ja selgitamiseks vähemusrahvuste rahvussekreteärid. Aruande aastal olid ametis Rootsi ja Saksa rahvussekreteärid. Teiste vähemusrahvuste organisatsioonid ei avaldanud soovi rahvussekreteäri ametisse seadmiseks.

Eesti Vabariigi algusest kunni 12. maini 1919 a. olid ametis Rootsi, Saksa ja Vene rahvusministrid ja 12.maist kunni 12.augus-

tini Siseministeeriumi administratiivasjade peavalitsuse juures vastavad vähemusrahvuste toimekonnad.

B. Rootsi rahvussekreteär.

1. K o o s s e i s. Aruande aastal olid ametis Rootsi rahvussekreteär Nikolai Blees 12. augustist alates ja asjaajaja-masinakirjutaja Olga Halberg ka 12. augustist alates. Rahvussekreteär N. Blees oli ennemalt asjaajana ametis Siseministeeriumi administratiiv-asjade peavalitsuse juures olevas vähemusrahvuste toimekonnas ja masinakirjutaja O. Halberg ka sealsamas masinakirjutajana.

I. Rahvussekreteäri tegevus Siseministeeriumi Rootsi vähemusrahvuse toimekonnas.

2. R u h n u s a a r. Sel ajal kui rahvussekreteär N. Blees Siseministeeriumis ametis oli kerkis Ruhno saare küsimus päevakorrade, mille lahendamisele tema tegelikult osa võttis. Siseminister komandeeris tema 27. mail Siseministeeriumi esitajana saarele ühes riigivaranduste registreerimise komisjoniga saarerahvale, kui Eesti Vabariigi kodanikkudele, Vabariigi asutuste seaduse-andlisi ja teisi akte avaldama. 4. juunil said kõik Ruhnu saare elanikud pastoraati kokkukutsutud, kus N. Blees rahvast rootsikeelse kõnes viimaste poliitika sündmustega tutvustas ja neile püüdis selgeks teha, et see saarele väga tähtis ja kasulik on, kui saar Eesti külge jääb, sest nii viisi saavad elanikud ka teiste Eesti maa rootslastega ühendatud, kellel Asutavas Kogus ja Vabariigi Valitsuses oma esitajad on. Peale seda luges rahvussekreteär Eesti iseseisvuse akti ette ja kuulutas Valitsuse volitusel Ruhnu saare Eesti Vabariigi osaks, millele Vabariigi lipu ülestõmbamine ja Riigi hümnuse laulmine järgnes. Saarel viibimise ajal avaldasid elanikud Valitsuse esitusele mitmesuguseid soovide: posti ühendust luua, enesekaitset korraldada, neid endid kaitsjateks jätta ja sel põhjusel neid väeteenistusest vabastada, elanikke ehitus- ja kütematerjaliga varustada jne. Need soovid said pärast Siseministeeriumi poolt suuremalt jaolt täidetud.
3. E e s t i i s e s e i s v u s e a k t i R o o t s i k e e l d e t ö l k i m i n e. Siseministeeriumi juures asudes sai rahvussekreteäri poolt iseseisvuse akt Rootsi keelde tõlgitud ja Rootsi

kogudustele ja koolidele ning vallavalitsustele laiali saadetud.

4. Opetajate suvekursused. Rahvussekretääri kaastegevusel said peale seda 2 Rootsi lektori Haapsalu õpetajate suvekursustele saadetud ja ligi 70 ettelugemist Rootsi keeles rootsikeelsete koolide õpetajatele peetud.

II. Rahvussekretääri tegevus Haridusministeeriumis.

5. Koolid ja õpetajad. Rahvussekretariaadi peasiht oli ajutise valitsemise korralduse § 18 II märkuse põhjal Rootsi rahvuse kultuurhuvide ja tarviduste selgitamine. Selleks said mitmesugused teated korjatud koolide, õpetajate ja õpilaste kohta. Rahvussekretariaat jõudis selgusele et neli uut vallakooli on tarvis ellu kutsuda, nimelt Vormsis kaks, Rikholdis üks ja Osmussaares üks. Kaks kooli said ka sügisel avatud ja üks koolimaja on praegu ehitamisel. Kaks koolimaja on täiesti lagunemas. Koolitöö laiendamise mõttes on vaja klasse juure ehitada ehk üürida. Need soovid on kohalikkudele maakonnakoolivalitsustele avaldatud. Edasi on selgeks tehtud, et paljudel rahvakooliõpetajail tarviline tsensus puudub. 21 praegustest õpetajatest on ainult 8, kellel kutseharidus on. Opetajaid kavatsetakse Soome või Rootsi kursustele edasiõppima saata. Õpilased said kõik registreeritud: ülepea on 1060 koolikohuslist last, nendest käisid 1918/19 a. ainult 50% koolis. Rootsikeelse rahvaülikooli avamiseks tehti eeltöid.
6. Opeabinõude muretsemine. Rahvussekretääri kaastegevusel on Rootsikeelsetele koolidele Soomest ja Rootsist tarvilikud õperaamatud ja maakaardid ja muud kirjandust raamatukogudele muretsetud.
7. Seaduse eelnõu rahvusliste koolide kohta. Rahvussekretääri kaastegevusel sai Rootsirahvaerakonna poolt seaduse projekt rahvusliste koolide kohta väljatöötatud.
8. Koolide ravendusraamatute Rootsi keelde tõlkimine. Lõpuks sai rahvussekretääri poolt Haridusministeeriumi poolt ettekirjutud koolide päevaraamatud ja teatelehed Rootsi keelde tõlgitud ja tarviliste näpunäidetega koolidele laiali saadetud.
9. Mitmesugused asjad. Peale seda pööravad Eestimaa

rootslased mitmesugustes küsimustes Rahvussekretääri, kui rootsi-keelse kõrgema asutuse poole. Ka on Rahvussekretäär mitmesugused paberid Rootsi keelde tõlkinud ja vastavatele asutustele edasi-saatnud.

10. Kirjavahetus. Üleüldse on aruande aastal Rootsi rahvussekretääri kirjavahetuste arv 327, sellest Haridusministeeriumis, s.o. 12. augustist kuni aasta lõpuni, 143.

B. Saksa rahvussekretäär.

1. Koosseis. Saksa rahvussekretäär Johannes Beermann, ametis 31. juulist ja asjaajaja Charlotte Beermann, ametis 3. novembrist alates.
2. Saksa keelsete koolide korraldus. Saksa rahvussekretäär asus Saksa organisatsioonidega esimeses reas Saksa koolide valitsemise korralduse väljatöötamisele. Sügisest saadik kehtsid nimetatud tööd, millest ka tolleaegne Haridusminister Kartau omalt poolt tegelikult osa võttis. Kui valitsuse uuendamise järele uus Haridusminister ametisse astus, sai detsembri kuus Saksa koolide korralduse projekt veel kord rahvussekretääri Saksa erakonna nõukogu, ja Tartu, Rakvere, Pärnu ning Paide koolide asemikude osavõtmisel uuesti ümbertöötatud, Rahvussekretääri poolt Ministrile ette pandud.
3. Saksa õpekeele koolid. Saksa rahvussekretäär astus kõigi Eesti Vabariigi piirides olevate Saksa koolidega ühendusesse ja kogus nende üle teateid. Ülepea oli kuni 1919 aasta lõpuni Saksa rahvussekretääri teadete järgi 21 Saksa õpekeele kooli. Nendest asusid 9 Tallinnas, 5 Tartus, ja Rakveres, Paides, Haapsalus, Valgas, Pärnus, Viljandis ja Kuresaares - igas ühes linnas üks, kuna Võrus Saksa - rahvusest lapsed (29) kohalises Vene erakeskkoolis õppivad. Narvas (25 last) Saksa õpekeele aruande aastal ei olnud. Nendest koolidest olivad keskkoolisi - 5 Tallinnas 4 Tartus, 1 Paides, 1 Rakveres, 1 Viljandis, 1 Valgas, 1 Pärnus ja 1 Kuresaares. Üleüldse käisid Saksa koolides 1919 a. sügisel poolaastal 3350 last. Nendest 1777 Tallinna ja 796 Tartu koolides, kuna teised väiksemate linnade koolides õppisid. Kõigis Saksa koolides

töötasid 298 õpetajat, nendest meesõpetajaid 121, naisõpetajaid 177.

Riigi ja linnade poolt peeti üleval Tallinnas 1 poisslaste keskkool, 1 tütarlaste keskkool ja 1 algkool, ja Tartus 1 algkool, kokku 4 kooli. Riigi poolt said abi kunni aasta lõpuni 2 erakooli, 1 Tartus (Panteniuse keskkool) täiel määral, s.t. kooliõpetajate palgad tasuti ühevõrra avalikkude koolide õpetajate palkadega, ja Kuresaare erakeskkool 16.850 marka puudujäägi katmiseks.

Rahvussekretäär tõlkis Haridusministeeriumi korraldusi Saksa keelde ja saatis need veel omalt poolt Saksakeelsetele koolidele laiali.

4. H o o l e k a n d e a s j a d. Peale kooliasjanduse oli Saksa rahvussekretäär ka Saksa hoolekande ja kiriku asjanduse alal tegev. Hoolekande asjandus leidis suuremat teostamist uue aastaga, kuna Saksa kiriku asjanduses Rahvussekretäär kõigi Saksa koguduste asemikkude poolt peetavatest koosolekutest, milles kirikuasjanduse puutuvaid küsimusi arutati, osa võttis..

5. M i t m e s u g u s e d a s j a d. Saksa rahvussekretäär andis kirjalikult ja suusõnal mitmesugust nõu ja juhatust Saksakeelsete koolide ja Saksa vähemusrahvuse hariduse alal.

6. K i r j a v a h e t u s. Aruande aastal oli Saksa rahvussekretääril.....kirjavahetust.

XII. ULEVAADE KOOLIDEST.

1. Koolid.

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM
FOND K 14162

ALGKOOLIDE ARV ASUKOHA JA TUUPIDE JÄRGI 1918/19 k.a.

Koolivalitsused:	Koolide tüübid:			K o k k u:
	Riigi:	Aval.	Era:	
1. Harjumaal....	-	135	1	136
2. Järvemaal....	-	95	-	95
3. Läänemaal....	-	106	-	106
4. Narva linnas.	-	9	6	15
5. Peide linnas.	-	1	-	1
6. Petsorimaal..	-	51	-	51
7. Pärnu linnas.	-	6	-	6
8. Pärnumaal....	-	115	5	120
9. Saaremaal....	-	135	1	136
10. Tallinna linnas	-	24	14	38
11. Tartu linnas..	-	13	6	19
12. Tartumaal.....	-	212	3	215
13. Valge linnas.	-	6	1	7
14. Velgemaal....	-	6	-	6
15. Viljandi l....	-	4	-	4
16. Viljandimaal...	-	127	1	128
17. Virumaal.....	-	186	2	188
18. Võrumaal.....	-	123	2	125
KOKKU:	-	1354	42	1396

KESKKOOLIDE ARV ASUKOHA JA TUUPIDE JÄRGI 1918/19 k.a.

Koolivalitsused.	Koolide tüübid.			Kokku:
	Riigi.	Aval.	Era.	
1. Harjumaal.....	-	-	-	-
2. Järvemaal.....	-	1	2	3
3. Läänemaal.....	-	-	-	-
4. Nerve linnas...	-	2	-	2
5. Peide linnas.....	-	2	1	3
6. Petsarimaal....	-	1	-	1
7. Põhnu linnas...	-	-	3	3
8. Pärnemaal.....	-	-	-	-
9. Saaremaal.....	-	1	1	2
10. Tallinna linnas.	-	6	10	16
11. Tartu linnas...	-	-	8	8
12. Tartumaal.....	-	-	2	2
13. Valge linnas...	-	-	-	-
14. Valgemaal.....	-	-	-	-
15. Viljandi linnas.	-	2	-	2
16. Viljandimaal...	-	-	4	4
17. Virumaal.....	-	1	3	4
18. Võrumaal.....	-	-	4	4
K O K K U :	-	16	38	54

KUTSEKOOULIDE ARV TULPIDE JÄRGI 1918/19 ÕPPEAASTAL.

Kooli- valit- sused.	Kommerts- koolid.	Kauban- duskoo- lid.	Õpete- jate semin.	Meri- koolid.	Kunsti- koolid.	Kunst- tööst. koolid.	Puu tööst. koolid.	Tehni- ka koo- lid.	Muu- sika koolid
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	1	-	-	-	-	-	-	-	-
5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	1	-	-	-	-	-	-	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	2	2	-	-	-	1	-	1	-
11	1	2	-	-	-	-	-	-	-
12	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15	-	1	-	-	-	-	-	-	-
16	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	-	-	-	1	-	-	-	-	-
18	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KOKKU:	5	5	-	1	-	1	-	1	-

KUTSEKOOIDE ARV ASUKOHA JA TÕUPEIDE JÄRGI 1918/19 k.a.

Koolivalitsused.	Koolide tüübid.				
	Riigi.	Aval.	Era.		
1. Harjumaal.....	-	-	-	-	-
2. Järvamaal.....	-	-	-	-	-
3. Läänemaal.....	-	-	-	-	-
4. Nerva linnas.....	-	1	-	-	1
5. Peide linnas.....	-	-	-	-	-
6. Petserimaal.....	-	-	-	-	-
7. Pärnu linnas.....	-	-	1	-	1
8. Pärnumaal.....	-	-	-	-	-
9. Saaremaal.....	-	-	-	-	-
10. Tallinna linnas....	1	4	1	-	6
11. Tartu linnas.....	-	-	3	-	3
12. Tartumaal.....	-	-	-	-	-
13. Valge linnas.....	-	-	-	-	-
14. Valgemaal.....	-	-	-	-	-
15. Viljendilinnas....	-	-	1	-	1
16. Viljendimaal.....	-	-	1	-	1
17. Virumaal.....	-	-	-	-	-
18. Võrumaal.....	-	-	-	-	-
KOKKU:	1	5	7	-	13

ALGKOOLOIDE ARV ÕPILASTE SUGU JÄRGI 1918/19 ÕPEAASTAL.

Linnad ja maakonnad. /Koolivalitsused/	Koolide arv.							
	Avalikud.				Era.			
	P.	T.	Uhis.	Kokku:	P.	T.	Uhis.	Kokku:
1. Harjumaal.....	-	-	135	135	-	-	1	1
2. Järvemaal.....	-	-	95	95	-	-	-	-
3. Läänemaal.....	-	-	106	106	-	-	-	-
4. Narva linnas...	2	1	6	9	-	-	6	6
5. Paldiski linnas...	-	-	1	1	-	-	-	-
6. Petserimaal...	-	-	51	51	-	-	-	-
7. Pärnu linnas...	1	-	5	6	-	-	-	-
8. Pärnumaal.....	-	-	115	115	-	-	5	5
9. Saaremaal.....	-	-	135	135	-	-	1	1
10. Tallinna linnas	7	8	9	24	2	3	9	14
11. Tartu linnas...	5	6	2	13	1	2	3	6
12. Tartumaal.....	-	-	212	212	-	-	3	3
13. Valga linnas...	2	2	2	6	-	-	1	1
14. Valgemaal.....	-	-	6	6	-	-	-	-
15. Viljandi linnas	1	-	3	4	-	-	-	-
16. Viljandimaal...	3	2	122	127	-	-	1	1
17. Virumaal.....	1	-	185	186	-	1	1	2
18. Võrumaal.....	-	1	122	123	-	-	2	2
KOKKU:	22	20	1312	1354	3	6	33	42

ALGKOOLID ÕPILASTE ARVU JÄRGI

1918/19 ÕPETAASAL.

A. Avalikud koolid.

Linnad ja maakonnad /koolive- litsused/.	Alla 10.	10-20.	20-30.	30-40.	40-50.	50-60.	60-70.	70-80.	80-90.	90-100.	100-150.	150-200.	Ule 200.
1. Harjum.....1	31	36	23	14	4	6	2	-	4	9	4	1	1
2. Järvem.....-	16	32	19	6	6	4	3	-	2	4	1	1	1
3. Läänem.....1	12	27	28	11	10	6	2	2	-	3	4	-	-
4. Narva l.....-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	2	4	1	1
5. Paide l.....-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
6. Petserim.....1	1	4	6	6	11	4	4	7	2	4	2	-	-
7. Pärnu l.....-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	3	-	-
8. Pärnum.....1	13	21	26	16	10	5	9	6	3	3	2	-	-
9. Saarem.....-	5	38	40	17	20	5	5	3	-	1	-	1	1
10. Tall. linnas.....-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	9	7	7	7
11. Tartu.....-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	3	5	3	3
12. Tartum.....3	50	59	29	16	8	14	10	6	6	10	-	1	1
13. Valga l.....-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5	-	-	-
14. Valgam.....-	-	1	2	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-
15. Viljandim.....-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	1	-	-
16. Viljandim.....2	25	40	17	10	9	5	3	3	3	8	2	-	-
17. Virumael.....3	34	65	32	12	4	5	6	2	4	11	4	1	1
18. Võrumael.....-	15	32	33	17	8	3	3	1	-	7	2	-	-
K O K K U:	11	202	355	255	126	93	57	49	32	27	83	41	17

B. Eraskoolid.

1. Harjum.....-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Järvem.....-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Läänem.....-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Narva l.....-	1	-	1	-	-	1	-	-	-	2	-	1	1
5. Paide l.....-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6. Petserim.....-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7. Pärnu l.....-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8. Pärnum.....-	1	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1	-	-
9. Saarem.....-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10. Tallinna l.....-	2	1	2	1	1	3	1	1	-	-	2	-	-
11. Tartu l.....-	-	1	1	1	-	-	1	-	-	1	1	-	-
12. Tartum.....-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1
13. Valga l.....-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
14. Valgam.....-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15. Viljandi l.....-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16. Viljandim.....-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17. Virumael.....-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
18. Võrumael.....-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
K O K K U:	-	6	3	5	3	4	5	4	1	-	4	4	3
Kõiki kokku 11	208	350	260	129	97	62	53	33	27	87	45	20	20

2. Ü p i l a s e d.

ALGKOOLIDE ÕPILASTE ARV SUGU JÄRGI

1918/19 ÕPRAASTAL.

Linnad ja maakonnad.	Koolide arv kust: test.see- dud.	Avalikud koolid.			Koolide arv kust: test.see- dud.	Era koolid.			KOKKU:
		Opilaste arv	P.	T.		Opilaste arv	P.	T.	
1. Harjum...	135	2968	2907	5875	1	18	16	34	5909
2. Järvem...	94	1884	1846	3730	-	-	-	-	3730
3. Läänem...	106	2376	2159	4535	-	-	-	-	4535
4. Narva l...	9	623	675	1298	6	360	504	864	2162
5. Peide l...	1	138	108	246	-	-	-	-	246
6. Petserim...	51	1959	1344	3303	-	-	-	-	3303
7. Pärnu l...	6	502	369	871	-	-	-	-	871
8. Pärnum...	115	2816	2523	5339	5	213	223	436	5775
9. Saarem...	135	2942	2521	5463	1	25	-	25	5488
10. Tallinna l...	24	2356	2634	4990	14	506	419	925	5915
11. Tartu l...	13	1202	1087	2289	6	107	403	510	2799
12. Tartum...	212	4397	4025	8422	3	171	196	367	8789
13. Valge l...	6	369	357	726	1	31	39	70	796
14. Valgam...	6	159	121	280	-	-	-	-	280
15. Viljendim...	127	2851	2410	5261	1	6	9	15	5276
16. Viljandi l...	4	309	146	455	-	-	-	-	455
17. Virumael...	183	3827	3852	7679	2	30	95	125	7804
18. Võrumael...	121	2567	2286	4853	2	135	88	223	5076
K O K K U:	1348	34245	31370	65615	42	1602	1992	3594	69209

ALGKOOILIDE ÕPILASTE ARV RAHVUSE JÄRGI

1918/19 ÕPEAASTAL.

a/ Avelikud koolid.

Linnad ja maakonnad.	Kooli- de arv.	Õ p i l a s t e a r v.								K o k k u:
		Kestl. test. saadud.	Sakel.	Vene- lasi,	Rootsl.	Sooml.	Lätl.	Juutide rahv.	Muust rahv.	
1. Harjum....	135	5808	5	9	50	-	-	-	3	5875
2. Järvam....	95	3672	2	14	-	-	2	-	-	3690
3. Läänem....	106	4197	-	3	332	-	3	-	-	4535
4. Nerva l....	9	730	5	550	-	1	3	9	-	1298
5. Paide l....	1	246	-	-	-	-	-	-	-	246
6. Põltsam....	51	1025	6	2036	-	-	230	-	6	3303
7. Pärnu l....	6	847	6	9	-	-	4	4	1	871
8. Pärnum....	115	5332	-	-	-	2	5	-	-	5339
9. Saaremaa....	135	5462	-	-	-	-	1	-	-	5463
10. Tall. l....	24	4591	154	179	10	-	23	4	29	4990
11. Tartu l....	13	2268	5	9	1	-	5	-	1	2289
12. Tartum....	212	7627	8	780	-	-	5	-	2	8422
13. Valge l....	6	376	-	-	-	-	347	-	3	726
14. Valgem....	6	87	-	-	-	-	193	-	-	280
15. Viljandi l....	4	444	1	2	-	-	1	7	-	455
16. Viljandim....	127	5251	-	5	-	2	3	-	-	5261
17. Virum....	183	7163	3	499	-	3	5	6	-	7679
18. Võrumaal....	121	4765	1	23	-	-	64	-	-	4853
K o k k u:	1349	59891	196	4118	393	8	894	30	45	65575

b/ Erakoolid.

1. Harjumaa l....	1	30	4	-	-	-	-	-	-	34
2. Järvam....	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Läänem....	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Nerva l....	6	642	-	219	-	1	-	2	-	864
5. Paide l....	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6. Põltsam....	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7. Pärnu l....	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8. Pärnum....	5	363	-	8	-	-	61	-	4	436
9. Saaremaa....	1	25	-	-	-	-	-	-	-	25
10. Tallinna l....	4	766	79	45	4	-	8	18	5	925
11. Tartu l....	6	331	18	69	-	1	5	83	3	510
12. Tartum....	3	367	-	-	-	-	-	-	-	367
13. Valge l....	1	60	-	10	-	-	-	-	-	70
14. Valgem....	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15. Viljandi k....	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16. Viljandim....	1	15	-	-	-	-	-	-	-	15
17. Virum....	2	122	-	-	-	-	-	3	-	125
18. Võrumaal....	2	223	-	-	-	-	-	-	-	223
K O K K U:	42	2944	101	351	4	2	74	106	12	3594
Uhte kokku:	1391	62835	297	4469	397	10	968	136	57	69169

KESKKOOLIDE ÕPILASTE ARV SUGU JÄRGI

1918/19 ÕPEAASTAL.

Linnad maakonnad.	Mitme: Õpilaste arv.				Mitme: Õpilaste arv.				Kõik kokku:
	kooli: õpilased.	Poissa.	Tüdr.	Kokku.	kooli: õpilased.	Poissa.	Tüdr.	Kokku.	
	Avalikk. koolides.				Era koolides.				
1. Harjumaal...	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Järvamaal...	1	54	48	102	2	122	154	276	378
3. Läänemaal...	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Narva linnas	2	172	236	408	-	-	-	-	408
5. Peide linnas	2	152	257	409	1	31	45	76	485
6. Petserimaal..	1	109	82	191	-	-	-	-	191
7. Pärnu linnas	-	-	-	-	3	430	693	1123	1123
8. Pärnumaal...	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9. Saaremaal...	1	161	105	266	1	48	41	89	355
10. Tallinna l.	6	1045	884	1929	10	821	1971	2792	4721
11. Tartu linnas	-	-	-	-	7	1423	1584	3007	3007
12. Tartumaal...	-	-	-	-	1	93	60	153	153
13. Valge linnas	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14. Valgemaal....	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15. Viljandi l...	1	-	273	273	-	-	-	-	273
16. Viljandimaal.	-	-	-	-	4	672	728	1400	1400
17. Virumaal.....	1	265	-	265	1	-	154	154	419
18. Võrumaal....	-	-	-	-	4	376	441	817	817
K o k k u :	15	1958	1885	3843	34	4016	5871	9887	13730

ÕPILASTE ARV SUGU JÄRGI KUTSEKOOLIDES

1918/19 ÕPETAASAL.

Linnad ja maakonnad.	Mitme kooli õpila- sed.	Avalikkudes k. Õpilaste arv.			Mitme kooli õpila- sed.	Erakoolides. Õpilaste arv.			K o k k u
		P.	T.	Kokku:		P.	T.	Kokku:	
1. Harjumaal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Järvemaal	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Läänem...	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Nerve l.	1	212	136	348	-	-	-	-	348
5. Paidalini	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6. Petserim.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7. Pärnu l.	-	-	-	-	1	141	130	271	271
8. Pärnum...	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9. Saarema.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10. Tallinnal	4	592	760	1352	2	33	12	45	1397
11. Tartu l.	1/x	37	44	81	3	816	370	1186	1267
12. Tartum.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13. Valga l.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14. Valgem....	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15. Viljandi l.	-	-	-	-	1	52	19	71	71
16. Viljandim.	-	-	-	-	1	76	-	76	76
17. Virumaal...	1/xx	63	-	62	-	-	-	-	63
18. Võrumaal.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokku:	7	904	940	1844	8	1118	531	1649	3493

x/ Tartu õp. seminäär.

xx/ Kõrremerikool.

KUTSEKOOLIDE ÕPILASTE ARV RAHVUSE JÄRGI

1918/19 ÕPRAASTAL.

A. Avalikud koolid.

Linnad ja maakonnad	Mitme kooli õpila- sed.	Õpilaste arv.							Muust rahv.	Kokku:
		Eestl.	Saksl.	Venel.	Rootsl.	Sooml.	Lätl.	Juute.		
1. Harjum.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Järvam.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Läänem.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Narva l.	1	321	-	23	-	-	-	2	2	348
5. Peide l.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6. Petserim.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7. Pärnu l.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8. Pärnum.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9. Saarema.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10. Tall.l.	4	1329	2	13	-	-	2	1	5	1352
11. Tartu l.	1/x	81	-	-	-	-	-	-	-	81
12. Tartum.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13. Valga l.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14. Valgam.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15. Viljandi.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16. Viljandim.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17. Virum.	1/xx	62	-	-	1	-	-	-	-	63
18. Võrum.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KOKKU:	7	1793	2	36	1	-	2	3	7	1844

b. Erakoolid.

Linnad ja maakonnad	Mitme kooli õpila- sed.	Õpilaste arv.							Muust rahv.	K o k k u
		Eestl.	Saksl.	Venel.	Rootsl.	Sooml.	Lätl.	Juute.		
1. Harjum.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Järvam.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Läänem.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Narva l.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5. Peide l.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6. Petserim.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7. Pärnu l.	1	270	-	-	-	-	-	-	1	271
8. Pärnum.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9. Saarema.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10. Tall.l.	2	45	-	-	-	-	-	-	-	45
11. Tartu l.	3	1185	-	-	-	-	-	-	1	1186
12. Tartum.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13. Valga l.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14. Valgam.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
15. Viljandi.l.	1	70	-	-	-	-	1	-	-	71
16. Viljandim.	1	76	-	-	-	-	-	-	-	76
17. Virum.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18. Võrum.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KOKKU:	8	1646	-	-	-	-	1	-	2	1649
Kokkuvõtte.	15	3439	2	36	1	-	3	3	9	3493

x/ Tartu õp. seminar.

xx/Kõrgmu Merikool.

3. Õpetajad.

ÕPETAJATE ARV VANADUSE JÄRELE 1918/19 ÕPRAASTAL.

Aastad.	Arv.	Aastad.	Arv.	Aastad.	Arv.	Aastad.	Arv.
18	43	35	91	52	47	69	8
19	82	36	80	53	39	70	1
20	103	37	87	54	32	Üle 70a	7
						Kokku:	3400
21	160	38	88	55	30		
22	143	39	62	56	34		
23	138	40	66	57	27		
24	136	41	55	58	28		
25	132	42	66	59	28		
26	132	43	51	60	29		
27	144	44	48	61	8		
28	146	45	44	62	12		
29	131	46	65	63	6		
30	126	47	44	64	6		
31	108	48	25	65	8		
32	139	49	43	66	9		
33	92	50	36	67	5		
34	87	51	39	86	4		

Kõige rohkem on
21 aastaseid, nimelt
160.
Kõigevähem 70 aas-
taseid - 1.

ÕPETAJATE ARV TEENISTUSE AASTATE JÄRELE

1918/19 ÕP-EAASTAL.

Koolivelitsused.	Alla 3 a.	3 - 5 a.	6 - 8 a.	9 - 11 a.	12 - 14 a.	15 - 17. a.
1. Harjumaa.....	39	46	19	25	13	11
2. Tallinna linn.....	147	66	71	66	56	47
3. Järvamaa.....	52	41	13	7	11	5
4. Paide linn.....	22	4	4	3	5	1
5. Läänemaa.....	33	27	13	7	13	5
6. Haapsalu linn.....	16	6	4	5	2	2
7. Põtsari maak.....	39	12	14	3	3	2
8. Pärnumaa.....	59	33	14	21	20	17
9. Pärnu linn.....	25	16	17	2	4	2
10. Saaremaa.....	59	29	16	17	16	7
11. Tartumaa.....	79	38	30	38	32	20
12. Tartu linn.....	67	38	32	33	28	18
13. Valge maakond.....	2	1	-	-	1	1
14. Valge linn.....	6	4	7	2	1	2
15. Viljandimaa.....	66	31	27	31	16	18
16. Viljandi linn.....	17	3	1	6	3	5
17. Virumaa.....	62	58	24	31	25	18
18. Nerve linn.....	17	11	10	2	6	10
19. Võrumaa.....	61	30	27	19	22	11
20. Kõrnu merikool.....	3	1	-	-	-	-
K O K K U :	871	495	343	318	277	202

Koolivelitsused.	18 - 20 a.	21 - 25 a.	26 - 30 a.	31 - 35 a.	Ule 35 a.
1. Harjumaa.....	12	13	8	5	8
2. Tallinna linn.....	36	54	33	38	33
3. Järvamaa.....	8	17	4	2	4
4. Paide linn.....	3	-	-	3	-
5. Läänemaa.....	10	7	5	4	6
6. Haapsalu linn.....	1	3	-	-	2
7. Põtsari maak.....	1	4	3	2	1
8. Pärnumaa.....	11	18	11	9	11
9. Pärnu linn.....	1	5	9	4	4
10. Saaremaa.....	6	21	13	6	8
11. Tartumaa.....	20	18	26	14	7
12. Tartu linn.....	10	30	25	9	16
13. Valge maakond.....	1	1	1	-	1
14. Valge linn.....	1	2	-	-	-
15. Viljandimaa.....	20	17	23	3	7
16. Viljandi linn.....	3	1	1	4	1
17. Virumaa.....	18	17	9	5	6
18. Nerve linn.....	8	12	5	8	6
19. Võrumaa.....	13	12	15	10	10
20. Kõrnu merikool.....	-	1	-	-	-
K O K K U :	183	253	191	136	131

Kõiki kokku.....3.400.-

Kõige suurem on teeninud Tallinna linnas töötav üks õpetaja nimelt 55 a

KESKKOOLIDE ÕPETAJATE ARVUD SUGU JA PEREKONNASEISU

JÄRELE 1918/19 ÕPEAASTAL.

Koolivalitsus- sed.	Kooli- gid.	Meesterehv.				Naiserehv.				Kokku
		Vallal.	Abielus.	Leske.	Kokku	Vallal.	Abielus.	Leske.	Kokku	
1. Harjumaal...	Av.	4	7	7	4	2	-	-	2	6
2. Järvemaal...	Ers.	6	1	-	7	2	1	-	3	10
3. Läänemaal...	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Narva linnas	Av.	3	6	1	10	2	2	-	4	14
	Ers.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5. Peide linnas	Av.	13	5	-	18	10	1	-	11	29
	Ers.	-	4	-	4	5	1	-	6	10
6. Petserimaal	Av.	2	2	-	4	5	-	-	5	9
	Ers.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7. Pärnu l...	Av.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Ers.	16	22	-	38	26	4	1	31	69
8. Pärnumaal...	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Av.	8	5	-	13	3	1	-	4	17
9. Saaremaal...	Ers.	1	2	1	4	8	2	2	12	16
	Av.	26	63	3	87	34	17	-	51	138
10. Tallinna l.	Ers.	26	57	2	85	82	25	5	112	197
	Av.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11. Tartu l.	Ers.	42	60	3	105	40	22	7	69	174
	Av.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12. Tartumaal...	Ers.	4	4	-	8	3	2	-	5	13
13. Valge linnas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14. Valgemaal...	Av.	11	8	-	19	14	1	-	15	34
15. Viljandi l.	Ers.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Av.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16. Viljandim.	Ers.	13	23	-	36	22	1	-	23	59
	Av.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17. Virumaal...	Ers.	1	2	1	4	8	2	-	10	64
	Av.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18. Võrumaal...	Ers.	21	20	2	43	14	4	1	19	62
K O K K U	Av.	67	89	4	160	70	22	-	92	247
	Ers.	130	195	9	334	210	64	16	290	674